

O ČEM SE SPLOH POGOVARJAMO? Zveza slovenskih organizacij kot del avstrijske civilne družbe na univerzalističnem Koroškem

1. Uvod

Stara socialnodemokratska šala gre približno takole: V Italiji v dvajsetih letih navdušen fašist nagovarja svojega sosedu, tradicionalnega socialista, naj se pridruži fašistom, saj naj bi bil fašizem moderno gibanje v duhu časa, socializem pa zastarel. Socialist ga zaradi dobrih sosedskih odnosov sicer posluša, vendar jasno odgovori: »Glej, sosed moj, jaz se vam ne morem pridružiti, saj veš, da je bil že moj oče socialist, moj ded, oče od deda, itd.« Fašistični sosed mu nato (upravičeno) ugovarja: »Pa ne moreš takole razmišljati, pomisli enkrat, če bi bil tvoj oče morilec, ali bi potem tudi ti postal morilec?« Socialist pa odgovori: »Da, imaš prav, če bi bil moj oče morilec, jaz ne bi mogel biti socialist, potem bi moral biti fašist!«

Poanta šale, ki sem si jo sposodil od Slavoja Žižka (2010: 159–192) je v tem, da so pomembne tudi vsebinske utemeljitve našega početja in identitete. Ne moremo biti nekaj kar zaradi tega, ker so bili to že naši starši, dedje, itd. Če želimo vedeti, zakaj nekaj smo in nekaj nismo, se moramo do odločilnih vprašanj tudi vsebinsko opredeliti. Zdaj lahko kdo pripomni: »Pa menda ne boš mešal političnega prepričanja z narodno pripadnostjo, tega ne moreš primerjati ...« Po mojem pa je prav v tem *catch*: tudi narodno pripadnost je treba vsebinsko opredeliti, saj pomena ne moremo kratko malo predpostaviti. V luči časa se tudi pojem narodne pripadnosti spreminja in vsaj vsakih petdesetih let bi se morale tudi naše organizacije vprašati: ali še vemo, o čem se tukaj sploh pogovarjamo?

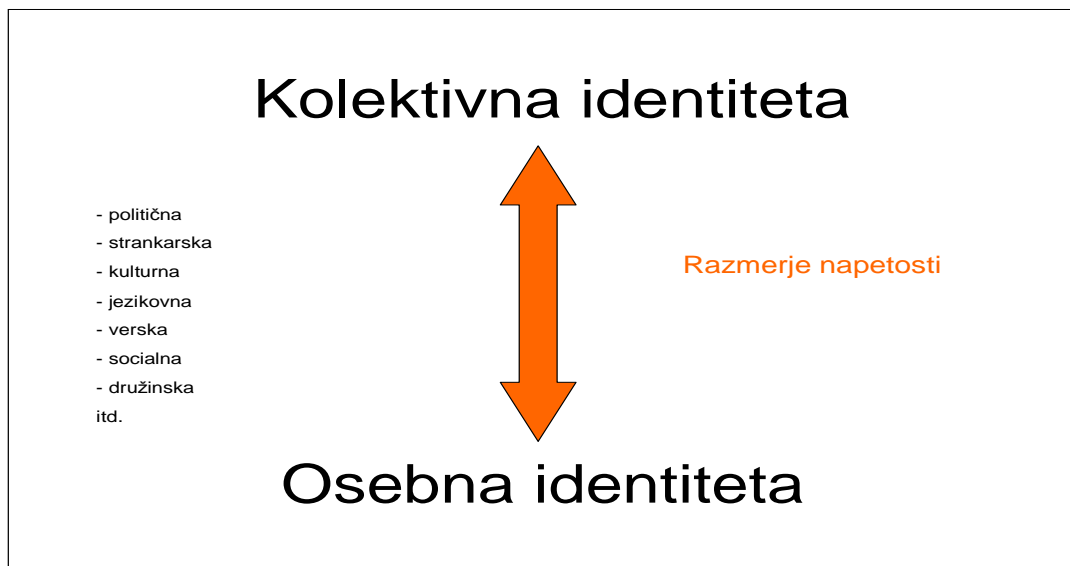
Če tega ne storimo, pride prej ali slej do kulturne vojne, do konflikta vrednot, o katerih ne moremo racionalno diskutirati, saj nihče ni raziskal vsebinskih razlik stališč, ki se borijo za svoje priznanje. Posledica opisane situacije je na primer diskusija, ki teče zadnjih dvajset let »o skupnem demokratičnem zastopstvu koroških Slovencev«. Omenjena diskusija je bila ves čas površna dejavnost formalne narave in je vsebinsko popolnoma ignorirala raznolikost posameznih identitet ter razvoj moderne družbe, v kateri živimo. Poenostavljanje političnih razmer in nasilno uveljavljanje etnično-nacionalnega *retro-designa* je dopolnjevalo še začasno sklicevanje na vseslovenska načela prave poti in očitek narodne izdaje. Ker sem se zaradi tovrstnih enoumnosti že preveč jezil, se bom v nadaljevanju osredotočil na pozitivno vsebino stališč Zveze slovenskih organizacij, vsekakor tako, kot si jih pač sam razlagam, torej oprto na diskusijo, ki je v zadnjih dveh letih potekala v delavnicah in organih ZSO.

Že v prispevku, objavljenem v *Koroškem koledarju 2009* (Ogris Martič 2009: 226–250), sem se približal temeljni trditvi, da koroški Slovenci nismo politična, temveč kulturna in jezikovna etnična skupina. Politično definiranega združevanja – kadar je v ospredju narodnost – sicer takšno pojmovanje ne zavrača, vendar je pojem koroškega Slovenca bistveno širši in neodvisen od politične naravnosti in njene strukture. Predvsem pa narod ni nekakšno naravno telo, ki zahteva kolektivno politično zastopstvo in bi sililo pripadnike v poenotenje mnenj; sploh pa ne v zadevah, ki so po modernemu razumevanju odprte družbe prepuščene svobodi posameznika. Temu primerno dosledno smo na Občnem zboru Zveze slovenskih organizacij junija 2009 kulturo in jezik definirali kot bistvena elementa svoje identitete.

* Dr. Filip Ogris Martič, doktor pravnih znanosti, se je leta 1963 rodil v Bilčovsu. Kot partner je povezan s poslovno-svetovalnim podjetjem na Dunaju, kjer je tudi študiral. V letih 1995–2009 je – v glavnem v Ljubljani – kot menedžer delal v večjih mednarodnih podjetjih. Že nekaj let je predsednik Nadzornega sveta Zveze slovenskih organizacij. Z družino živi v Celovcu.

Etnično homogen kolektiv stremi po statičnem razumevanju identitete ter njeni muzealizaciji. Žal takšno razmišljanje – težnjo k homogenizaciji in vsaj navidezno enotnemu nastopu – podpira tudi tradicionalna evropska pravna zaščita manjšin (Toivanen 2008: 185–207). »Če nisi enoten, nisi prava manjšinska skupnost«, je pogost psevdoracionalen argument večine. Sociološko dejstvo, da se tudi etnične identitete v vsaki sodobni družbi stalno razvijajo in spreminjajo, se tukaj pogosto ignorira, kar manjšine vodi v kolektivne statične slepe ulice, ki predvsem mladim ljudem onemogočajo pozitivne perspektive in jih odbijajo.

S tega vidika so kolektivne definicije narodnosti za posameznika zmeraj podvržene tveganju osebnega nerazumevanja in ne morejo biti predmet odločitev državnih struktur. Tako postane z zornega kota človekovih pravic (svoboda mišljenja) sporno kakršnokoli javnopravno etnično zastopstvo. Nikomur se ne utrne ideja, da bi o pravilnosti prave krščanske vere odločala večina med (katoliškimi, protestantskimi ali ortodoksnimi) kristjani. Če ekumensko gibanje¹ išče soglasje in spravo med posameznimi krščanskimi skupnostmi, se to dogaja zato, ker je tudi za vse odločitve o etničnem prepričanju soglasje edina sprejemljiva pot.² Zelo absurdno bi bilo, če bi katoličani v Avstriji zahtevali javnopravno zastopstvo vseh kristjanov in tako svoje razumevanje vere uveljavili z večino »na demokratičen način«. V kulturnem razvoju človeštva bi se vrnilo za več kot 400 let (*cuius regio, eius religio* / 'kdor vlada, določa vero') nazaj. Po več kot dvesto letih etnično-nacionalistične dileme pa bi bil že čas, da načela sekularizacije priznamo tudi v etnično-narodnostnih vprašanjih. To pa hkrati pomeni slovo od romantičnih predstav o narodnostno homogeni državi.

1

Ugovoru, da je stoođstotna realizacija ideje etnično nevtralne države nemogoča, niti ne nasprotujem. Že Albert Einstein je rekel, da je res dobra le tista ideja, katere izvedba se že od

¹ Ekumensko gibanje je gibanje za združitev vseh krščanskih verskih skupnosti v eno Cerkev.

² Vero kot eno bistvenih elementov etnične skupine najdemo v skoraj vseh definicijah etničnih skupin, med drugim tudi na spletnih straneh slovenske, nemške in angleške Wikipedije, od koder izhaja tudi definicija pod točko 3.1 pričujočega prispevka. Pri Slovencih je sicer očitno v ospredju jezik – in vera v tem smislu ni pomembna – vendar pa je položaj že pri Judih bistveno drugačen. Kar se tiče objektivnih razlik med Srbi, Hrvati in Bošnjaki, se vsaj meni zdi verska razlika bistveno odločilnejša kot jezikovna, pri kateri vsaj po mojem mnenju obstajajo le narečne in kulturne (predvsem v pisavi) razlike. Vsekakor je fonetična razlika med nemščino, ki jo govorijo v Hamburgu in Münchnu, najmanj tako velika kot razlika med hrvaščino iz Zagreba in srbščino iz Banja Luke.

vsega začetka zdi neuresničljiva. Vsekakor pa je duh časa, v katerem migracijska družba dosega svoje zgodovinske viške, takšen, da ne sledimo več idejam plemensko-narodno naravnanih političnih struktur, temveč političnim strukturam nacij, ki so posledica države in ne njen vzrok. Etnično nevtralni državni okvir pa je pogoj za odprto urejeno družbo, ki spoštuje etnične svoboščine posameznika, prav tako, kot omogoča razvoj skupne raznolike Evrope. Razvoj politične strukture se danes izraža z geslom: »nacija, regija, Evropa«. Gesla kot »narod, domovina, Bog« ali pa celo »en narod, ena država, en vodja« pa vsaj v mojih ušesih zvenijo kot preživete. S tega vidika pa Nemčija in Slovenija za Korošce (vključno s koroškimi Slovenci) in Avstrijce nista več lastni nacionalni kategoriji, temveč z Avstrijo pod skupno streho Evropske unije v posebni regiji povezani državi s sicer posebnim kulturnim in jezikovnim sorodstvom. S tega vidika:

- je ZSO organizacija, umeščena kot del avstrijske civilne družbe,
- ZSO narodnost razumeva kot etnično skupino z jezikovnimi in s kulturnimi posebnostmi,
- si ZSO prizadeva za univerzalistično naravnano Koroško.

Kaj vse to pomeni, pa bi podrobneje, element za elementom, razpravljal v diskusiji, ki je običajno potrebna za oblikovanje vizije in poslanstva. Na začetku bi osvetlil temeljno filozofsko ozadje diskusije, potem pa nadaljeval s posameznimi pojmi, ki so izraženi v podnaslovu in še enkrat poudarjeni v zgornjih alinejah. Da se izognem nesporazumom, bi rad opozoril, da sta interpretacija pojmov in predstavitev programskih točk le podlaga za odprto diskusijo in ne uradna vsebina vizije in poslanstva ZSO. Tudi če bi vizijo in poslanstvo organi ZSO uradno potrdili, bi to močno presegalo okvir, primeren za uradno potrditev. Vizija in poslanstvo morata ostati širša in po možnosti čim bolj odprta usmeritev, ki omogoča različne osebne odgovore. V tem smislu je treba razumeti, da so vse misli, ki presegajo ožje besedilo vizije in poslanstva, plod razmišljanja avtorja pričujočega prispevka in le eno od možnih razumevanj.

Naj na tem mestu omenim še načelno zmeraj dano možnost skupne osrednje organizacije koroških Slovencev, ki bi morala upoštevati prav omenjena načela. Ključ možne skupne organizacije je torej v pristopu, da je manj v tem primeru več. Če začnemo mešati značaj skupne organizacije z elementi političnega gibanja, nacionalne pripadnosti ali celo politične stranke, zapuščamo omenjena skupna trdna tla in ostajamo vsak na svojem bregu. Diskusija je torej tudi tukaj odprta, odločilno vprašanje pa je, ali se znamo omejiti na bistvo. Marsikatera izjava novega vodstva NSKS pa me napolnjuje s previdnim optimizmom, da bomo srednjeročno uspeli celo v tem.

2. Kontroverznost jezika v filozofiji

Znanost je bila tja do 18. stoletja privilegij maloštevilnih, iz cerkvenih krogov izhajajočih ljudi, njen jezik pa je bila latinščina, nedostopna navadnemu človeku. Dokončno je k uveljavitvi jezika ljudstva pripomoglo obdobje razsvetljenstva. Znanje in znanost sta postala del širše javnosti, ljudstvo pa se je učilo v svojem domačem jeziku, ki ga je govoril slehernik. Ta pojav je v začetku 19. stoletja privedel do preporoda narodov, jezik je prevzel osrednjo vlogo v človekovem razumevanju sveta. Johann Gottlieb Fichte in Gottfried Herder sta idejna očeta pojma narodnost, ki postavlja v središče pozornosti prav jezik. Narodnostna gibanja v dobi romantike so si na začetku prizadevala predvsem za osvoboditev preprostega človeka. Poleg tega so se takrat majhne enote združevale v večje. Tako je na primer Nemčiji uspelo pod vodstvom Prusije premostiti celo verske ovire iz 30-letne vojne. Bolj je bilo narodnostno gibanje uspešno, bolj je postavljalo v ospredje razmejitve do drugih narodov. Fichtejev jezik je Friedrich Hegel nadomestil z junaškim bojem narodov, ki jih združuje v skupnost, ta pa

stremi h končni herojski zmagi. Nationalsocializem pa je junaški boj nadomestil z elementi skupne krvi.

Prvotni romantično zasnovani, vseobsegajoči pomen jezika za človeka je povzel Wilhelm von Humboldt (v Störig 2006: 730–757) s stavkom: »Človek je človek le z jezikom.« Svet se človeku posreduje z jezikom in »jezik je zunanji odraz duha narodov«. Humboldt je jezik razumel kot nekaj živega, kot nekaj, kar se stalno spreminja in v celoti manifestira le v govorjeni, manj pa v pisani besedi. V tem pogledu na jezik, ki se stalno spreminja, pa je pripravil teren za radikalno jezikovno kritiko Fritza Mauthnerja, ki je pol stoletja po romantiki popolnoma zavrnil jezik kot relevantni instrument za spoznavanje resnice. Stalne spremembe, različni izrazi za eno in isto v različnih jezikih zameglijo dejstva in resnico, kaj šele da bi njeno prepoznavanje celo podpirali. Izpod Mauthnerjevega peresa izvira tudi stavek, da je »Bog le beseda«; ta nam seveda ne more biti v tolažbo.

Na začetku 20. stoletja je Dunajski krog (Wiener Kreis) z Rudolfom Carnapom povzročil dokončni *linguistic turn* in romantično hišo porušil do temeljev. Jezik kot predmet filozofske analize je potemtakem vzrok vseh zmot, doživetje, ki ga dopušča, pa je treba nujno ločiti od spoznanja. Lingvistična analiza »objektnega jezika« na temelju »meta-jezika« privede do jezikovne streznitve, ki vodi k dualizmu, v katerem je treba ločiti trditve in dejstva. Poskus, da je mogoče iz pravilno spoznanega stavka ali sistema stavkov sklepati na resničnost drugih trditvev, se je izjalovil kot monistična iluzija.

Nihče drug pa ambivalentnega sveta jezikovne filozofije ne simbolizira tako močno kot Ludwig Wittgenstein (1889–1951). Njegovo delo *Tractatus Logico-Philosophicus*, objavljeno leta 1922, je pomenilo hkrati začetek in konec lingvistike; začetek zaradi njene kratke, a izjemno koncentrirane vsebine. Naj citiram le najbolj znana stavka, in sicer prvega in zadnjega:

- Svet je vse, kar se primeri.
(Die Welt ist alles, was der Fall ist.)
- O čemer ni mogoče govoriti, o tem moramo molčati.
(Wovon man nicht sprechen kann, darüber muß man schweigen.)

Wittgensteinov opus pomeni začetek lingvistike, ker z besedami povzema moderno Humboldtovo romantično zamisel, da je resnica to, kar dojemamo z jezikom. Konec lingvistike pa predstavlja *Tractatus* zato, ker ga je po več kot desetletnem molku in premoru (ko je dosledno upošteval zadnji stavek svojega traktata) kot »težke znote« preklical Wittgenstein sam.

Ob koncu pričujočega poglavja bi rad spomnil, da je na svetu približno 5.000 jezikov. Da je jezik sistem simbolov za svet, ki nas obdaja; da jezik ni sam sebi namen, temveč da nam pomaga znati se v okolju in z njim komunicirati. Zavestna raba napačnih simbolov – govorjenje neresnice ali laži – nas loči od živali, ki sicer imajo svoj jezik, ne znajo pa lagati. Skratka, živali so po sili razmer zmeraj iskrene, mi ljudje pa imamo možnost izbire med resnico in lažjo. »Jezični dohtarji«, mojstri retorike, so največkrat tudi mojstri zavajanja, izkrivljanja in demagogije; jezik je torej oblast. Oblast pa je mesto zlorabe in razlog sporov. Blagor naroda se sicer zapiše na zastave, vendar je le redko dejanski cilj politične volje.

Naj tukaj spomnim le na Friedricha Hegla, ki je Prusijo po naročilu Friedricha Wilhelma III. oblikoval v vzorno nemško-germansko državo, čeprav je v njej še do srede 19. stoletja prevladoval slovanski živelj. Mojster dialektike in čarovnik besede je zavestno ustvaril napačno podobo resnice in svoje talente izrabil za uveljavljanje državnih interesov. Moderno bi rekli, da je bil s tega vidika Hegel sicer vrhunski »strokovnjak za odnose z javnostmi in promocijo« Wilhelma III., vendar pa za resnico in filozofijo nima veliko zaslug. Hegel je močno državo, ki jo je oboževal, opremil z lastnim kolektivnim duhom in nakazal izziv herojstva, ki ga mora narod sprejeti v vojni narodov za končni obstoj in zmago. S to

neverjetno idejo je Hegel sprožil plaz drugih temnih idej, ki imajo tako v njeni desni kot levi obliki skupni totalitarni duh kolektivismu in črednega nagona.

Pred kratkim sem prebral (Scheibe 2007), da je bila prva polovica 19. stoletja polna naprednih idej, vendar praktično brez kakršnekoli omembe vrednih odkritij ali izumov. Čeprav je jezik dejansko nekaj za človeka značilnega, pa je sposoben resnico poimenovati le približno, in še to ob predpostavki, da se dejansko iskreno potrudi govoriti resnico.

Kar želim s temi navedbami povedati, je, da v etnično defenzivnem položaju, v katerem se nahajamo koroški Slovenci, pogosto še zmeraj na jezik gledamo preveč romantično. Sociološko gledano sloni identiteta tudi na drugih temeljih. Filozofija pa je obrnila romantično poveljevanje jezika deloma celo že v njegovo nasprotje. S tem nočem izničiti pomena jezika, vendar je treba ob dejstvu, da danes skoraj vsi govorimo vsaj dva, če že ne tri, spomniti na njegovo prvotno funkcijo, to pa je komunikacija z drugimi. Hkrati z izbiro jezika izberemo tudi način komuniciranja in življenja. Je pa tudi sposobnost in veščina, ki nam v vsakdanjem življenju daje konkurenčno prednost oziroma več moči pri uveljavljanju svojih interesov.

3. Nacija, regija, Evropa

3.1 Etnija

Etnična skupina (tudi etnija) je skupina, ki se po kulturnih potezah, lastnim njenim pripadnikom, razločuje od drugih skupin. Največkrat jo povezujejo ime, skupna prepričanja, verovanja, vrednote, norme, šege, jezik, vera, zgodovina, naseljitveno območje ter zavest pripadnosti in etnična identiteta.³ Značilnost etnične skupine je, da zanjo omenjene posebnosti niso biološko povzročene, temveč se nanašajo na spremenljive značilnosti; prav v tem se razlikujejo od rasnih posebnosti. Skupni izvor⁴ tukaj ni (več) v ospredju, poudarek je namreč na kulturnih in jezikovnih vrednotah. Skupni izvor pa ni več dejstvo, temveč le domnevna in s tem fiktivna, nekakšna 'zamišljena skupnost' (*imagined community*).

Nedvomno smo koroški Slovenci etnična skupina. Ob vsakdanji rabi omenjenega pojma znotraj manjšine pa izraz »narodna skupnost« zbone v oči. Tako kot smo se vsi skupaj navadili na njegovo rabo, tako očitno je zgrešen. Pojem skupnost predpostavlja celovito skupno voljo, ki se nanaša na vsa življenjska področja in ne le na kulturno posebnost. Takšne vsesplošne volje pa koroški Slovenci kratkomalo nimamo, niti ni potrebna in za etnično skupino niti ni bistvena. V naravi skupnosti je, da izobči tisto, kar se ne uvršča v skupinski duh.

Podrejanje skupni volji je upravičeno le v okviru državnih struktur, in to seveda ob upoštevanju človekovih pravic po etničnih, verskih in drugih svoboščinah. Etnična zbornica pa tem svoboščinam nasprotuje. Na etničnem področju ne more priti do preglasovanja, ker so to osebne individualne svoboščine in ne kolektivni volji podredljive zadeve. Izkušnje tretjega rajha na tem področju bi pravzaprav morale zadostovati: vsi, ki niso ustrezali idealom arijske predstave nacionalistične ideologije, niso bili del nacionalsocialistično razumljene nemške nacije kot narodne skupnosti. Kdor se ni podredil njeni enotni predstavi, ni bil njen del.

³ Definicijo povzemam po slovenski Wikipediji.

⁴ Definicija v slovenski Wikipediji (»narod je sociološki izraz, s katerim označujemo etnično skupino, katere članom je skupen biološki izvor«) pa je prav nasprotno izrazito zastarela, saj biološki izvor razumevanja narodnosti temelji na rasistični teoriji. Zavedam se, da je nacistična biološka ideologija narodnih slojev še dodatno zgodovinsko specifično obarvana, vendar se sprašujem, ali je za slovo od filozofije krvi in zemlje res potrebna aktivna nacionalsocialistična izkušnja. Želel bi, da bi slovenski znanstveniki nekoliko bolj budno spremljali tako občutljive pojme v tej za javnost zelo pomembni enciklopediji. Tako bi lahko bistveno prispevali k preprečevanju zavajanja zelo široke publike Wikipedije.

Blut
und Boden
Philosophie

Nation
als Volks-
gemeinschaft

Filozofija krvi
in zemlje

Nacija kot
narodna
skupnost

2

O etničnih vprašanjih naj bi se država ne opredeljevala. Po Listini človekovih pravic ima vsak človek pravico, da se o teh vprašanjih odloča sam; s tega vidika naj bi bila etnično nevtralna. Eno poglavitnih vprašanj je, kako globoko naj država posega v tovrstna etnična vprašanja. Bosna in Hercegovina je na primer kot država etnično povsem normirana. Že ob otrokovem rojstvu se morajo starši po uradni dolžnosti odločiti, ali bo otrok Srb, Bosanec, Hrvat ali otrok iz kategorije »ostali«. Racionalno gledano se mi to zdi grozljivo in smešno obenem. V moji glavi odmeva stavek, ki sem ga slišal iz ust bosanskega politika: »... what we have now is ethnic democracy, so it is no full democracy!«⁵

3.2 Etnični nacionalizem

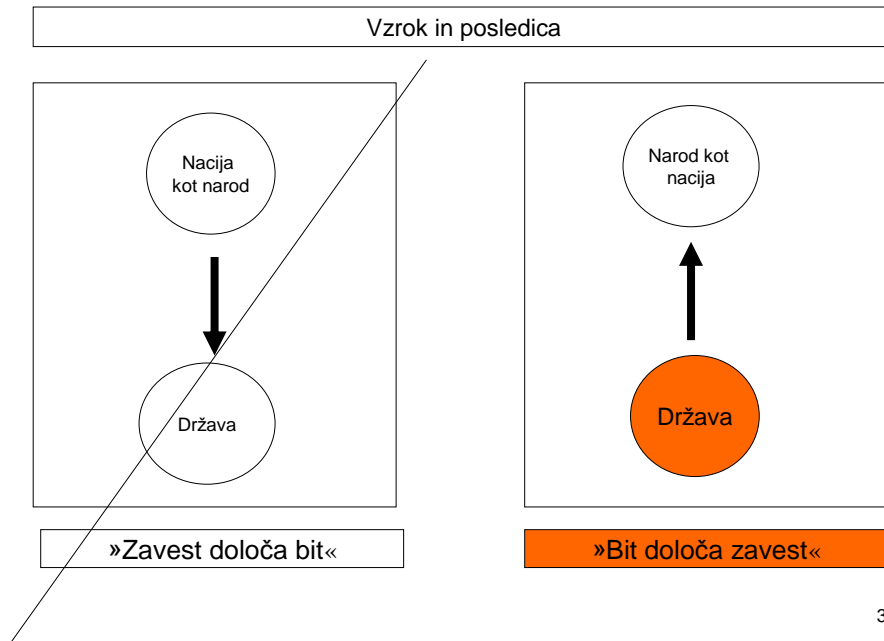
Po predstavah ideologov nacionalne države bi morale biti etnične meje enake državnim. S tega vidika je druga etnija motnja, ki ni državotvorna; je etnična manjšina, ki pravzaprav sodi v drugo državo. Če je etnična manjšina posledica postavitve meje v prvotno skupnem prostoru, pa etnični nacionalizem govori o nacionalni manjšini (Heckmann 1992: 211–214). Koroški Slovenci bi bili s tega vidika klasična nacionalna manjšina,⁶ ker bi bili potemtakem del slovenske nacije, ki pa jo je usoda 10. oktobra 1920 razdelila na dva dela. Točno to miselnost je očitno zasledovalo nekdanje vodstvo NSKS, ko je v eni od kritik na politiko ZSO zapisalo, da je slovenski narod enoten tu in onstran meje. Če pomislim, da je isto vodstvo koroške Slovence hkrati pojmovalo kot politično skupnost, potem bi se povprečen Korošec dejansko moral bati želje po politični (ker ni ustreznega ozemlja pač le virtualni) priključitvi Koroške k Republiki Sloveniji. V isti rog pihajo zahteve po volilni pravici v Sloveniji ali po vsesplošnem dvojnem državljanstvu koroških Slovencev.

Po Popperju (2003: 60–94) nacionalizem izvira iz zmotne domneve, da so bili najprej narodi in da imajo ti narodi pravico do lastne države. V tem primeru prihaja do zamenjave vzroka in

⁵ Haris Silajdžić, 7. maj 2007: Talk to Jazeera, ogled možen na YouTube; slovensko: »To, kar imamo zdaj, ni prava demokracija, to je etnična demokracija.«

⁶ Ker večina preostalih etničnih manjšin v Avstriji neposredno ne meji z ozemljem takoimenovanega matičnega naroda, bi bil tako njihov status nacionalne manjšine s tega vidika lahko vprašljiv. Verjetno bi le Madžari na Gradiščanskem izpolnili pogoje omenjene definicije.

posledice, ker »bit« določa zavest, in ne obratno. Potemtakem je le vprašanje časa, kdaj struktura države preraste pomen strukture plemena. Če se ozremo v zgodovino, potem vidimo, da so na začetku svetu vladala nomadska plemena. Plemenski kulturi in strukturi je le postopoma sledil razvoj državnosti. Cesarstva, kraljevine in kneževine so vodili rodovi, ki so bili plemenska aristokracija. Začetek razvoja narodov v danes razumljenem smislu datira v obdobje romantike 19. stoletja.

3

Na podlagi romantične tradicije evropskih držav se govori o državah (etničnih) Nemcev, (etničnih) Italijanov ali pa seveda tudi državi (etničnih) Slovencev. Problematičnost takega pogleda postane očitna najpozneje v državah z etnično mešanimi območji. V Baltskih državah na primer živi cca 40 odstotkov Rusov, kot edini državotvorni narodi pa celo po ustavi veljajo Estonci, Latvijci in Litovci (Liebhart 2009: 119–141).

Nacije se ne bi smele omejiti na pripadnost k etnični večini. Takšno mišljenje je namreč izraz etničnega nacionalizma, ki po definiciji vse etnične manjšine postavlja v pozicijo nacionalnega tujega telesa, ki pravzaprav pripadajo drugi naciji in državi. Koroški Slovenci naj bi bili s tega vidika bližji Sloveniji kot Avstriji, kar je absurdno in nesprejemljivo. Vprašanja kot »ali smo slovenski Korošci ali koroški Slovenci? in »ali smo Avstrijci, ki govorimo slovensko ali Slovenci, ki smo le hkrati avstrijski državljani?« se mi zdijo v tej povezavi značilno zavajajoča in manipulativna. Postavljena so namreč v sugestivni obliki in mešajo etnično in nacionalno raven, s tem pa izključujejo elemente osebne identitete, ki se sociološko in dejansko nikakor ne izključujejo, vsekakor ne, če nisi etnični nacionalist.

S tega vidika nastanek države Slovenije ni posledica pravice samoodločanja Slovencev o lastni državi, temveč posledica srbskega imperializma, ki je, ker se je postavil nad druge narode, v Jugoslaviji onemogočal enakopravno skupno življenje. Država Slovenija je torej produkt defenzivne pravice do samoobrambe in s tem zaščite temeljnih človekovih pravic. Slovenija pa naj ne bi bila država etničnih Slovencev, temveč država vseh ljudi, ki živijo na njenem območju oziroma so njeni državljani.

3.3 Etnizacija politike, etnocentrizem, univerzalizem

Možna definicija politike je, da ta oblikuje kolektivno voljo, ki se nanaša na različne vrednote in področja družbenega življenja. Če postavimo v središče omenjenih vrednot etnično pripadnost in na tej podlagi ustanovimo celo politično stranko, govorimo o etnizaciji politike. Lojalnost do etnične pripadnosti stoji nad vsemi drugimi lojalnostmi. Vrednote, kot so parlamentarna demokracija, človekove pravice, teritorialna pripadnost, socialna pripadnost, itd., s tega vidika lahko postanejo podrejene.

Etnizacija politike doživlja preporod prav na območju nekdanje Jugoslavije, ki jo nosilci etničnih političnih gibanj označujejo kot umetno tvorbo, od vsega začetka obsojeno na propad. Hkrati kot naravno (neumetno) državo razumejejo le nacionalno homogeno državo, ki kot državotvorno določa le eno etnijo. Kako nevarna so takšna politična gibanja, dokazuje krvoločnost vojne v prvi polovici devetdesetih let v Jugovzhodni Evropi. Definiranje kolektivnih etničnih življenjskih shem jemlje posamezniku svobodo do lastne biti in pravico do osebno definirane identitete.

4

Kadar se življenjski interesi obravnavajo pretežno z etničnega zornega kota in težijo celo k etničnemu ločevanju, na primer v obliki etnične zbornice, lahko govorimo o etnocentrizmu. Tako je nastala Republika Srpska in tudi zahteve nekdanjega vodstva NSKS po javnopravnem etničnem zastopstvu bi lahko razumeli kot nekakšno zahtevo po »virtualni Republiki Slovenski«; virtualno« pa zaradi tega, ker v nasprotju z bosanskimi Srbi nimamo svojega ozemlja. Isto velja tudi za primerjavo z Južnimi Tirolci.

Nasprotje omenjenega pogleda pa bi označil kot univerzalizem. Univerzalizem utemeljuje, da je vsak človek sicer svoboden, da pa se svoboda posameznika konča tam, kjer se začne svoboda drugega, in sicer neodvisno od njegove narodne pripadnosti. Odločilen zorni kot ni etnična pripadnost, temveč človečnost: to, kar zahtevamo zase (ali svoj narod), moramo priznati tudi drugim. To, česar drugim (ali drugemu narodu) ne dovolimo, ne smemo dovoliti niti sebi. Etnična prepričanja s tega vidika ne morejo biti predmet administrativnega ali celo nasilnega odločanja z večino. Edina humana pot glede kolektivnih etničnih identitet je doseganje soglasja s pogovori tako v narodnih skupinah samih kot tudi med posamezniki.

3.4 Avstrijska nacija

Pred 22 leti je Jörg Haider sprožil val ogorčenja s stavkom, da je avstrijska nacija »ideološki spaček«. Verjetno se tega takrat nihče ni zavedal, vendar je s tem verjetno bistveno pospešil utrditev omenjenega pojma pri avstrijskem prebivalstvu; domnevam, da tudi med koroškimi Slovenci. Haider kot vodja nemškonacionalne stranke je seveda zagovarjal nekaj, kar je bilo z vidika ideološke tradicije njegove FPÖ dosledno: nacijo je istovetil z etnično (narodno) pripadnostjo in s tega vidika rekel nekaj, kar vsebinsko ni bilo popolnoma nič novega. Nova je bila le reakcija avstrijske javnosti, Haider pa se je moral naučiti, da njegova ideologija etničnega nacionalizma pojenjuje in nastaja nekaj močnejšega: nekaj, kar v državni strukturi in javnem življenju ne postavlja več v ospredje etnične pripadnosti, temveč nudi nacionalno domovino vsem v Avstriji živečim etničnim skupinam. Seveda je glavni jezik v Avstriji še zmeraj nemški, vendar to samo po sebi še nič ne pomeni, saj je na primer tudi v Indiji, nekakšni paradni multietnični državi, uradni jezik angleščina.

Poglejmo si etnično sestavo Avstrije v smislu predstavljenih skupnosti in izvorov. Kot vemo, je Dunaj tipično mednarodno mesto, ki je črpalo svojo energijo iz geografsko centralne lege stikališča narodov. Danes na primer v njem živi več kot 100.000 etničnih Srbov. V zvezi s ciljnim skupinami volivcev se naenkrat celo H. C. Strache znajde med zagovorniki multietničnega mesta. Koroško, Štajersko in Gradiščansko vsi poznamo, Predarlška je sicer germanska, pa se bi dalo o tem, ali je res nemška, dolgo debatirati. Pravzaprav ostanejo le Nižja in Zgornja Avstrija, Salzburška in Tirolska. Tudi tukajšnja podoba se je zaradi migracij v zadnjih 40. letih bistvena spremenila. Cilj etnično homogene države mi nikdar ni bil simpatičen, v zadnjih letih pa se je izkazal kot popolna utopija, ki je daleč od realnosti.

Zdaj mi lahko kdo ugovarja, da avstrijska nacija dnevno doživlja protidokaze nemškega nacionalizma, da je to le pretveza, ki nikdar ni bila resno mišljena, najboljši dokaz o tem pa je mit o »prvi žrtvi druge svetovne vojne«. Odgovor na tovrstne pomisleke je po mojem mnenju precej enostaven. Da, res je: verodostojni zagovorniki avstrijske nacije s(m)o bili dolgo v manjšini, a izgleda, da se uveljavljaj(m)o ter da na dolgi rok odloča struktura in nacija sledi državi, in ne obratno (glej zgornje Popperjeve razlage). Vprašanje pa se postavlja tudi v smislu, kakšnega prepričanja smo sami in koga želimo krepiti in koga slabiti. Odločilno je tudi, da želimo biti del avstrijske nacije.

Dejstva, da je dolgo trajalo, da je prišlo do vsesplošnega priznanja avstrijske nacije, ne smemo razumeti izključno negativno. Dobra stvar potrebuje veliko časa, bi lahko rekli, in v dolgem boju videli tudi doslednost in vztrajnost zagovornikov. Marsikatero zadevo lahko z današnjega vidika interpretiramo drugače, šele na koncu poti začetki dobijo pravi smisel. Prav plebiscit iz leta 1920 bi lahko interpretirali kot bistveni mejnik samega začetka, ker tudi dejansko plebiscitna odločitev ni bila etnična, temveč nacionalna odločitev za Avstrijo. Da so nacionalsocialisti iz tega naredili svojo zgodbo, nas še danes boli, vendar če je zdaj zmagala razumnost, potem vse to čez dvesto let verjetno ne bo več imelo te teže in bodo na vse skupaj mogoče gledali kot na nekakšen močan porodni krč. Eden od prijateljev je plebiscit takole komentiral: »Kdaj nam bodo »Nemci« oprostili, da smo plebiscit izgubili?« Z roko na srcu bi k temu pripomnil: »Kdaj si bomo pa ta poraz tudi sami oprostili?« »Čas je zrel!« je pred kratkim rekel predsednik države.

Še zmeraj obstajajo idioti (se oproščam za izraz, vendar včasih moraš biti neposreden), ki bi želeli najprej prešteti Slovence, če naj država izpolni prevzete obveznosti. Zakaj pa ne bi prešteli (nacionalnih) Nemcev in iz razlike v njihovem številu in številu celotnega prebivalstva sklepali na Slovence? Prepričan sem, da bi na Koroškem naenkrat ugotovili novo manjšino, topografske napise pa bi mogoče postavljali v prevedenih angleških napisih ali pa sploh nobenih. Etnična pripadnost kot nacionalna kategorija se tukaj izkaže kot poseben absurd.

Avstrijska nacija je popolnoma v trendu Evropske unije, kjer je prihodnost v narodnostno in etnično nevtralni državi, ki kot bistvo svoje legitimnosti razume skupne vrednote, kot so demokracija, teritorialna pripadnost, načelo prostega trga, človekove pravice, in podobno. V

primeru Avstrije pa je poseben izziv nedvomno njena geopolitična lega, kjer etnična pluralnost lahko odigra posebno povezovalno vlogo. Narodnost in etnija nimata več statusa, oblikovanega v 19. stoletju, in sta za državo pomembni le toliko, da ta zagotovi odsotnost etnične diskriminacije. Seveda pa je že Hegel pokazal na meje enakosti, ko je zapisal, da je jedro enakega v tem, da se enako obravnava enako, neenako pa neenako. V smislu modernega razumevanja družbenopolitičnega razvoja naj se človeštvo s političnega vidika ne bi več delilo na narode, temveč na nacije, regije, Evropo in Evropi ustrezne unije, etnije pa naj bi se načelno omejile na kulturna, jezikovna in deloma verska področja.

Mejniki dolge poti k avstrijski naciji

- 1919: Deutschösterreich se preimenuje v »Republik Österreich / Republika Avstrija«
- 1920: Plebiscit na Koroškem
- 1921: Večetnična Gradiščanska postane del Avstrije
- 1943: Moskovska deklaracija
- 1938–1945: Avstrijsko uporniško gibanje
- 1945: Konec vojne – Avstrija postane njena prva žrtev
- 1955: Državna pogodba – člen 7
- 1972: Deželni glavar Sima postavi topografske napise
- 1976: Zakonsko priznanje Čehov, Slovakov, Madžarov ter Romov in Sintov kot narodnih skupin
- 1988: »Ideološki spaček« – Haiderjev izpad med razgovorom na ORF
- 1995: Pristop k EU
- 2005: 8. člen 3. odstavek ustavnega zakonika (BVG): Priznavanje k zrasli jezikovni in kulturni raznolikosti
- 2008: Anketa v časopisu *Der Standard*: le 7 odstotkov Avstrijcev ne priznava obstoja samostojne avstrijske nacije (le 17 odstotkov pripadnikov FPÖ)
- 2010: Na Koroškem se postavijo dodatni dvojezični napisi (koliko?)

5

3.5 Regija in Evropa

Za opisovanje namena in ideje, političnega in organizacijskega razvoja, stanja diskusije ter podobnih tem o Evropski uniji še zdaleč ne bi zadostovala ena knjiga. Zato naj na tem mestu njen pomen za koroške Slovence le nakažem. Evropska unija je vsaj zaenkrat še vedno (le?) nadnacionalna tvorba, ki ima sicer po mednarodnem pravu status mednarodnega subjekta, vendar ne predstavlja države in se s tega vidika še zmeraj bistveno razlikuje od ZDA. Za vključene države je Evropska unija po eni strani nekakšna skupna streha, po drugi pa so države njeni nosilni stebri. Pri tem se opira na politično (državno) razumljene nacije in ne na etnično definirane narode.

Kljub temu pa je kulturna raznolikost za Evropsko unijo zelo pomembna, kar se izraža predvsem v uradnih in delovnih jezikih, v sestavi njenih organov, ipd. V tem smislu je zelo pomembna enota regija, in sicer kot nekakšen podsistem, v katerem se sosednje države povezujejo v posebne interesne skupnosti. To je politični okvir naše posebne povezanosti z Republiko Slovenijo, ki jo koroški Slovenci s kulturnim in z jezikovnim povezovanjem še krepimo, čeprav moramo prav ti dve dimenziji strogo razlikovati. V trenutku, ko ju pomešamo, spregledamo temelje Evropske unije. Iskreno povedano sem bil šokiran nad geslom: »Kar je St. German razdružil, je Bruselj spet povezal!«, ki si ga je pred časom izbral NSKS kot geslo vseslovenskega srečanja; EU in Bruselj je namreč treba razumeti v političnem smislu. Tudi če spregledamo, da imata EU in St. German celo politično le malo skupnega, pa vsekakor v vsebinskem smislu z etničnimi zadevami nimata nič skupnega: zgoraj omenjeno povezavo lahko ustvari šele etnični nacionalizem. Da ilustriram njegovo absurdnost, si predstavljajmo, da bi takšno geslo v vsenemškem srečanju uporabljala FPÖ – avstrijska družba bi nemudoma upravičeno ogorčeno reagirala.

Razvoj evropskih regij, ki se je šele prav začel pred kratkim, finančno podpirajo za to namenjeni ekonomski in strukturni programi. Koroški in Sloveniji se z njimi gotovo odpirajo nove možnosti. Zaradi občutljive etnično-politične preteklosti pa bi morali biti pri uveljavljanju tovrstnih interesov posebno previdni. Prav zaradi tega sem bil zelo vesel referata sociologa Perchiniga (Vielfalt als regionalpolitisches Potenzial) v okviru reformne skupine za spremembe zakona o narodnih skupinah. Zdaj lahko koroški Slovenci dokažemo, da imamo dvojezično socializirani ljudje večjo čustveno inteligenco in smo bolj vešč medkulturnega dialoga. Izpadi kot je zgoraj omenjeno geslo predstavljajo sicer ravno nasprotje, vendar vzamem zadevo kot izjemo od pravila.

4. Slovenska manjšina

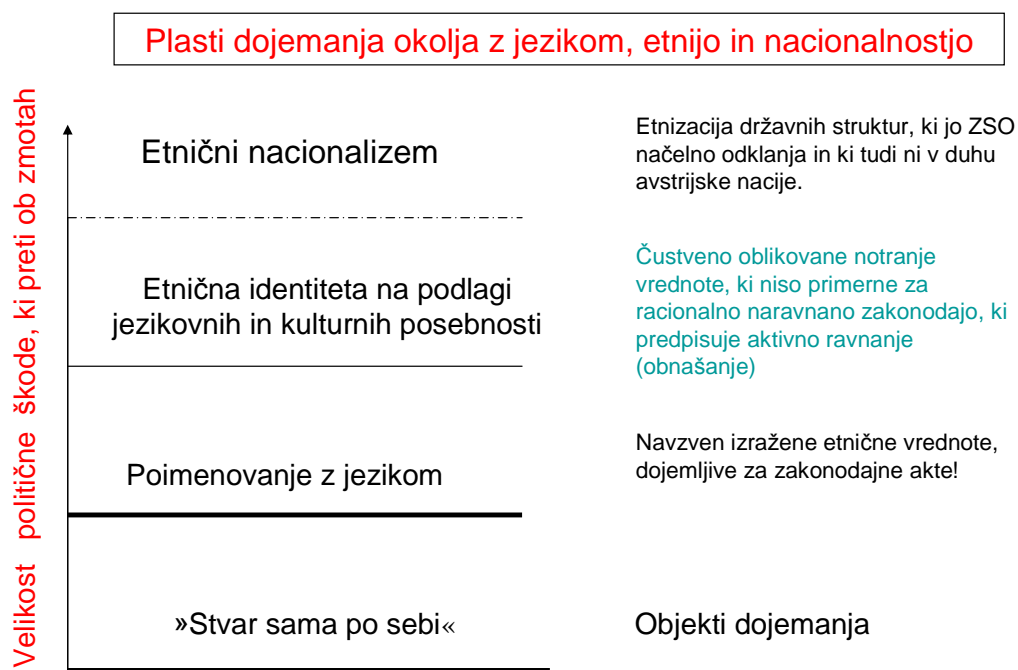
4.1 Etnična in ne nacionalna manjšina

Če povzamem razpravo o avstrijski naciji iz tretjega poglavja, potem na začetku pričujočega poglavja še enkrat ugotavljam, da pojmem slovensko manjšino kot etnično manjšino. Če je jezik objektivno dosegljiv in ga lahko tudi zakonsko urejamo, potem je čustvena etnična navezanost na poreklo z vidika države v omenjenem smislu brezpredmetna, ker racionalno ni obvladljiva. Ker pa etnično pripadnost kot kriterij nacionalne pripadnosti odklanjam, Avstrije tudi ne razumem kot nemške države, kar ima za posledico, da koroški Slovenci zame niso nacionalna manjšina.

Filozofsko gledano je vsak jezik najprej simbol za poimenovanje stvari same po sebi. Jezik je torej na tej stopnji etnično in nacionalno nevtralen. Šele družbeno oblikovane človeške vrednote ga povzdignejo na kulturno raven, ki je kolektivna etnična vrednota. Če iz kulturne vrednote želimo narediti državno kategorijo v smislu etnično homogene države, pa postanemo etnični nacionalisti. Ker se ena kategorija naveže na drugo, se dejansko z vsakim korakom bolj oddaljuje od realnosti. Z oddaljitvijo od realnosti pa se nevarnost škode povečuje.

Če si dovolim primerjavo s finančnim svetom, potem mi predstavlja stvar sama po sebi zadovoljevanje konkretne potrebe, jezik kot tak podjetje, etnično pripadnost bi lahko primerjali z delnico, etnični nacionalizem s tega vidika pa z izvedenimi vrednostnimi papirji (derivativi). Niti etničnega nacionalizma niti izvedenih vrednostnih papirjev verjetno ne moremo prepovedati, vendar moramo vedeti, da so izvedeni papirji v obliki takoimenovanih *subprime* povzročili še zmeraj aktualno svetovno finančno krizo, etnični nacionalizem pa je zakrivil drugo svetovno vojno in tudi razkol v nekdanji Jugoslaviji. Izraz »finančni vzvod« je pogosto opisan pojav, tukaj pa postavljam tezo, da ostaja tudi nekakšen etnično-nacionalni

vzvod. Če zadev že ne moremo prepovedati, pa jim ne smemo dati mesta znotraj državnih struktur. Opisano bi shematsko prikazal na naslednji način:

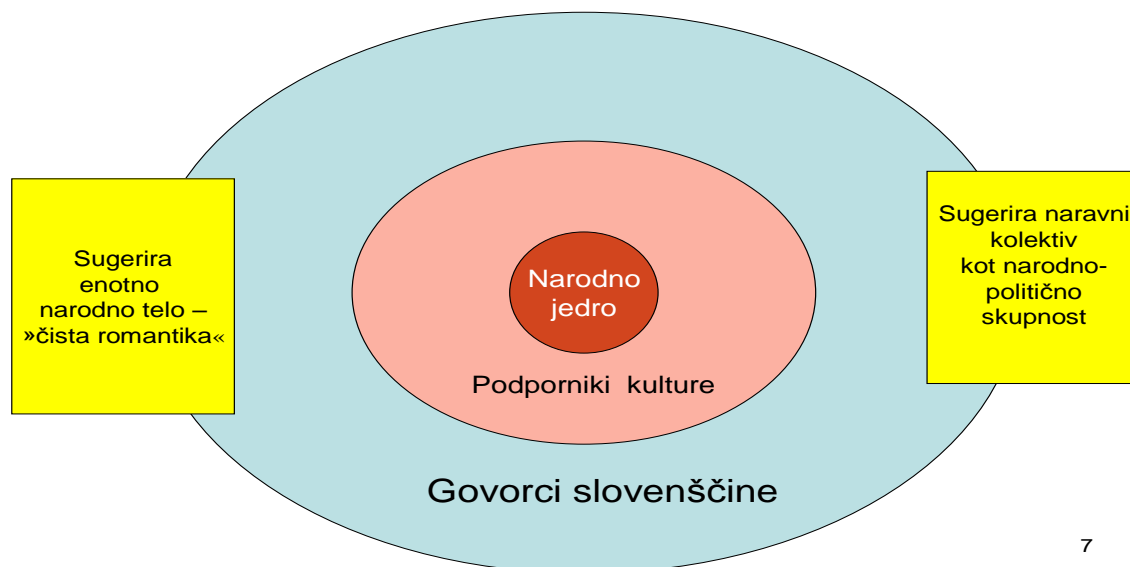
6

4.2 Narodno telo in narodno jedro

Spominjam se začetka diskusije o multikulturalnosti med koroškimi Slovenci v prvi polovici 90. let. Ko je Marjan Sturm narisal tri kroge, so ga njegovi nasprotniki napadli, da je izdajalec narodnih vrednot in naše identitete. Trije krogi so predstavljali govorce slovenščine (največji zunanji krog), ljubitelje kulture (srednji krog) in takoimenovano narodno jedro aktivnih kulturnih in političnih delavcev. Trije krogi naj bi ponazarjali, da smo tudi kot »narodna skupnost« različni in da je to treba upoštevati pri izbiranju strategij in delovnih programov. Marjan Sturm je s tem pravzaprav diskusijo o tradicionalnih vrednotah obrnil, ker je poudaril sociološko dejstvo, da nimamo vsi enake identitete in da smo tudi znotraj takoimenovane »narodne skupnosti« različni.

Dolgo nisem znal ubesediti, kaj na teh treh krogih me je motilo. Zdaj mislim, da vem. Spodnja slika nam sugerira, da smo koroški Slovenci naravno skupno kolektivno telo z robom in jedrom. Nemudoma se zdi logično, da jedro zastopa tudi rob in da lahko volitve organizirajo tudi ob le 20- ali 30-odstotni udeležbi, saj izvoljeni zastopajo vse druge. To argumentirajo s tem, da se tudi drugih volitev ne udeležijo vsi volilci, in tako tisti, ki volijo, odločajo tudi v imenu neudeležencev. Šele na drugi pogled vidimo, da nas krog zavaja, ker ob sicer kritični segmentaciji naših skupnosti kljub temu razmišlja znotraj sistema etničnega nacionalizma.

Tradicionalno razumevanje naroda kot telo z jedrom in robom

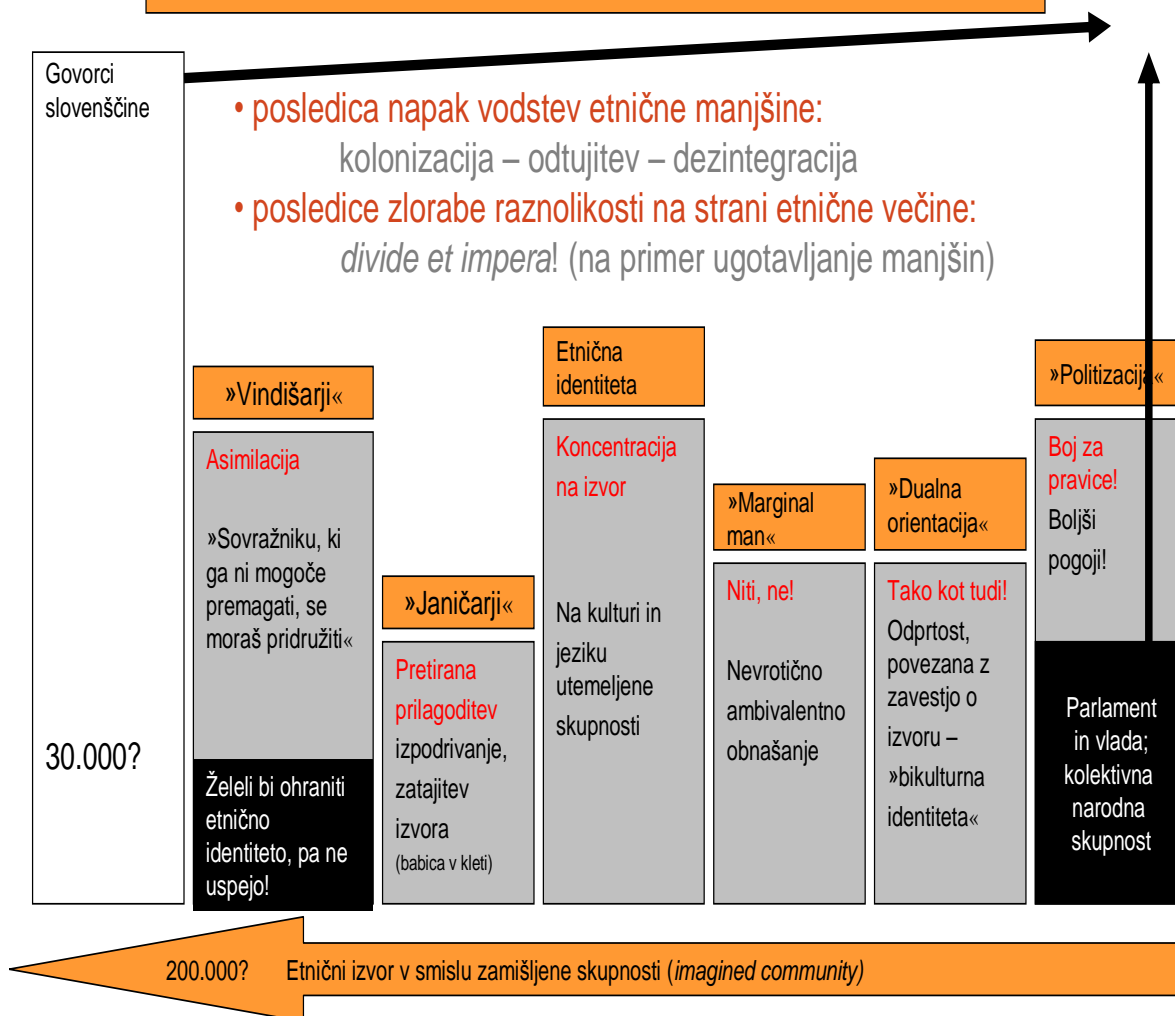
7

Izgleda, da se je pričujoči sistem tako globoko zasidral v naših možganih, da se tudi ob v bistvu kritičnem pogledu ne znamo ločiti od njegovih slikovitih prikazov. Sociološko dejstvo je, da etnične skupine kot take niso naravne politične strukture. Te povezave ustvari šele etnični nacionalizem. Dejstvo pa je tudi, da ljudje seveda občutimo etnične pripadnosti in identitete. Če 20 let diskutiramo o tem, da rabimo volitve za vse Slovence v smislu skupnega zastopstva, kratko malo predpostavljamo, da vsi Slovenci želimo biti etnični nacionalisti, ker smo vsi prepričani, da smo skupni politični kolektiv. Trdim pa, da prav te poti večina etničnih koroških Slovencev ne želi prehoditi. Z neudeležbo na volitvah se tako izrazi zavračanje etničnega nacionalizma, ker etnična pripadnost s politično opredelitvijo pač v samem bistvu nima nič. Če pa zavračam v etničnih vprašanjih naravno kolektivno zastopstvo nasploh, pa me ob tem zavračanju tudi nihče ne more zastopati. Tukaj se pač situacija razlikuje od splošnih državnih volitev. Izgleda, da smo ta sociološka dejstva prezrli in da so se prav zaradi tega tudi številni koroški Slovenci odvrnili od osrednjih organizacij, saj te niso našle ustrezne oblike za politično senzibilno diferenciacijo zastopstva. Ker so nas napadali nemški nacionalci, nismo opazili, da smo sami ujeti v svojo defenzivno obrambo slovenskega etničnega nacionalizma. Če se en kolektivni duh bori proti drugemu kolektivnemu duhu, zmaga – v Heglovem smislu – močnejši. Kdo je to na Koroškem, mi ni treba razlagati.

4.3 Raznolika manjšinska identiteta

Če odklanjamo vsesplošno etnično zastopstvo manjšine, potem se seveda moramo vprašati o alternativni. Na vprašanje bom poskusil bolj podrobno odgovoriti v petem poglavju, vendar bi že tukaj omenil, da geslo ne more biti »zastopstvo enotnega naroda«, temveč interesno zastopstvo posameznih skupnosti manjšine. Moramo se posloviti od predstave, da imamo vsi koroški Slovenci isto narodno identiteto, mogoče so etnični nacionalisti res najglasnejši, vendar številčno gledano vsekakor ne največji. Preden pa se podrobno spustim v ta del razprave, bi rad pojasnil sociološko razlago Friedricha Heckmana o strategijah, ki jih razvijajo etnične manjšine:

Strategije manjšin na primeru koroških Slovencev

Friedrich Heckmann (1992: 200–209) v svojem delu razlikuje šest različnih reakcij na asimilacijske pristope. Prva kategorija je zavestna asimilacija, kjer se odloča po principu, »sovražniku, ki ga ne moreš premagati, se moraš pridružiti!« Na Koroškem bi uvrstil v to kategorijo tako imenovane »vindišarje«. Drugo kategorijo označi Heckmann kot pretirano prilagojeno, saj osebe, ki ji pripadajo, poreklo skrivajo zaradi zakompleksanosti in sramežljivosti, hkrati pa poudarjajo drugo pripadnost. Koroški Slovenci te ljudi praviloma imenujemo »janičarji«. V tretji kategoriji so ljudje, skoncentrirani na poreklo. Ta način reakcije se največkrat uveljavi tam, kjer se obojestransko poudarja razlika in je prestop iz ene skupine v drugo relativno zaprt. Četrta pot pa je klasičen pojav »marginalne osebnosti«. Določena oseba se ne more identificirati z nobeno od etnij, kar lahko privede do hude osebnostne krize. V pozitivnih primerih pride ob takem ozadju tudi do kozmopolitizacije in distanciranega intelektualnega odnosa do neposrednega družbenega okolja. Tipični *marginal men* naj bi bili v svojem družbenem okolju pogosto intelektualni Judje. Dualna orientacija predstavlja peto skupino. V tem smislu ti ljudje prevzemajo obe identiteti in ne da bi zatajili poreklo, zavračajo asimilacijo. Takšen pristop naj bi zahteval močno osebnost in sposobnost razvoja bikulturalne osebnosti. Šesto strategijo pa predstavlja politicizacija, v kateri pride do

aktivnega zavzemanja za interese, delovanja za izboljšanje položaja manjšine in podobno. Te skupine obstajajo ena poleg druge, včasih se za strategije ljudje odločajo zavestno, včasih nezavedno.

Tako ZSO kot NSKS tradicionalno spadata v šesto skupino, čim več pa sta poskušali pridobiti od tretje skupine. Medtem ko se pozornost ZSO razširja v smer pete skupine, v nekaterih primerih mogoče celo v smer četrte, je NSKS pod starim vodstvom tradicionalno začrtano pot celo zožil v tem smislu, da ni zahteval le boljših pogojev, temveč tudi politično kolektivno zastopstvo nacionalno razumljene manjšine. Res je tudi, da ZSO v zvezi z etnično povzročeno diskriminacijo svojih zahtev ne postavlja več v takem obsegu, kot je to zaznati iz vrst vodstva NSKS. Pri tem ZSO določene strukturne neugodnosti jemlje v zakup kot nekaj običajnega. Po mojem mnenju je pristop ZSO pravilen, vendar mi ne povzroča težav dejstvo, da drugi koroški Slovenci delajo, mislijo in čutijo drugače. Problemi nastanejo šele, ko eni mislijo, da poznajo edino pravo in odrešilno pot in da za drugega ni prostora. Če upoštevamo, da nosijo to v sebi vsi nacionalistični pristopi, netolerantna politika starega vodstva NSKS pravzaprav ne preseneča.

Človek se rodi gol in etnično nevtralen, etnični značaj pa mu privzgojijo oziroma se ga priučijo. Ko odraste, priučene vzorce prilagaja lastni predstavi in osebnim okoliščinam. Pogosto se tudi zgodi, da jih enostavno zamenja. Zastarele statične teorije pa zagovarjajo stereotipne vzorce identitete, ki naj bi se jim posamezniki čim bolj približali. Tako so verjetno nastali dobri in slabi Slovenci.

Zdaj pa bi me zanimalo, katero definicijo bi zagovorniki manjšinskega parlamenta v obliki etnične zbornice pripisali objektu priznavanja ob vpisu v volilni kataster. Spominjam se namreč, da je staro vodstvo NSKS za aktivno volilno pravico zahtevalo brezpogojno priznavanje k slovenstvu. Kakšen smisel ima priznavanje, kadar objekt priznavanja ni jasen, pa je neodgovorjena, skoraj ironična kontradiktorna past omenjene zahteve. Narodna zavest ima namreč preveč obrazov in se ne da zapisati. Produkt definicije bi bil nekakšen arhetipičen Slovenec, ki bi postal kriterij prave vere. Že pri tako elementarnem kriteriju, kot je politični element, je izbruhnila kulturna vojna, zdaj pa naj bi o tem odločala večina znotraj manjšine, in to kar z javnopравnim aktom? To bi bilo hudo podobno bosanskim rešitvam in kratkomalo absurdno.

Pričakovanj o etnični identiteti ne smemo prenapeti. Očitki ali pa celo grožnje v smislu prve Heckmanove skupine še nikdar niso nikomur pomagali. Da so se koroški Slovenci morali predvsem med nacionalsocializmom bati lastnih ljudi v vlogi »janičarjev«, je splošno znano dejstvo. Sociološko (ne politično) gledano so namreč janičarji čisti Slovenci, pa čeprav se ne priznavajo k slovenstvu. Čeprav nas marsikatero usmeritve rojakov še danes bolijo, bomo še naprej živeli s temi ljudmi. Če pa bomo mislili, da lahko prepovemo dualne usmeritve, da so kozmopolitični pristopi zgrešeni, da je etnična identiteta premalo, da je zastopanje interesov učinkovito mogoče le v etnično nacionalno razumljeni zbornici, pa bomo odtujili vse, ki se s tem ne strinjajo. Bojim se, da bo teh bistveno več od tistih, ki poskušajo z določenimi lobiji v Ljubljani nasilno uveljaviti model »enotnega zastopstva«.

S tem pa ne omejujem etnične identitete na folkloro. Kultura in jezik sta bistveno več in sta seveda tudi sestavni del političnih javnosti, vendar pa nista vzrok za narod kot politični kolektivni subjekt s skupno enotno voljo. Etnično razumljeni narod kot politična skupnost je tukaj celo večno včerajšnji konstrukt in ne neka nova kreativna in demokratična ideja.⁷

Ni res, da nimam intelektualnega razumevanja za politično zahtevo po postavitvi 700 dvojezičnih krajevnih napisov, zgodovinsko se da marsikaj utemeljiti tudi s tega zornega kota. Meni se to pač ob uravnoveženi oceni dane situacije ne zdi politično modro. Hočem povedati, da potrebujemo različne pozicije tudi glede političnih zahtev. Nikakor pa me nihče ne more

⁷ Splošno znani so poskusi stigmatizacije manjšin v desničarskih ideologijah. Manj znana pa je verjetno merodajna leva diskusija. Na primer je potekala v letih 1907 do 1913 tozadevna diskusija o etničnem katastru med Leninom in Otto Bauerjem (Heckmann 1992: 222-223).

prepričati, da potrebujemo nacionalno enotno politično strukturo, ki diktira, kam naj narod »maršira«. Nismo četica, ki koraka po povelju narodnih »nadčetnikov«, temveč raznolika skupina identitet, ki jih povezuje ljubezen do slovenščine in z njo povezane kulture. Tako imenovano nacionalno jedro, ki bi želelo biti zastopstvo vseh nas, pa ni v sredini kroga imaginarnega telesa, ki ga je ustvarjal Fichte v prvi polovici 19. stoletja, temveč v desnem spodnjem kotu sheme, ki se opira na Heckermannovo uvrstitev. Na tej shemi tudi vidite, kam v političnem smislu simbolično paše model »enotnega zastopstva, lastnega grba, parlamenta in vlade«, namreč v desni spodnji kot.

4.4 Judje kot Nemci, Američani in Izraelci – model za odnos do Slovenije?

Avraham Burg (2009) je s svojo knjigo *Premagati Hitlerja* sprožil burno diskusijo, in to ne le v Izraelu, temveč tudi povsod drugje. Postavil je tezo, da Judje razumejo svojo identiteto predvsem z zornega kota žrtve, kar jih zavaja in dela slepe za krivice drugih narodov. Knjiga je impresiven dokument univerzalističnega duha v skoraj brezupnem političnem okolju.

9

Burg (2009) med drugim opominja na dejstva, da je bila zgodovina nemško-judovskega življenja vse drugo kot obsojena na pogrome tretjega rajha. V drugi polovici 19. stoletja naj bi se Judje počutili kot samoumeven sestavni del nemškega meščanstva. Veliki pisatelji, kot so Thomas Mann, Heinrich Heine, Franz Kafka, so pričali tistega časa. O sionistih je Burg zapisal, da so »vsa druga ideološka gibanja Judov nacisti uničili. Uporniki, ki niso ustrezali sionističnemu klišeju, so bili izbrisani iz zasebnega in kolektivnega spomina.« Nadalje piše, da je »paradoksalno, da je bil trenutek shoah s sionističnega vidika ugoden ... Če bi prišlo do rešitve, država mogoče nikoli ne bi bila ustanovljena.«

In dejansko so imeli drugi narodi, predvsem vzhodnoevropski, v 19. stoletju bistveno slabši odnos do Judov. Izključitev nemških Judov in genocid nad njimi sta morala biti s tega vidika za prizadete tem bolj boleča. Kolektivna blaznost teorije narodne skupnosti kot homogene etnične enote je takrat doživela svoj višek. Po drugi strani pa so lep primer uspele nacionalne integracije Judov Združene države Amerike. Etnično raznolikost pa Burg na podlagi

univerzalističnega načela zahteva tudi za Izrael, kjer Palestince razume kot njen integrativni del. Slovo od etnično homogene države pa je zanj politično logična posledica.

Kar velja za Izrael, bi moralo veljati tudi na Koroškem. Kar je bilo mogoče za nemške Jude v 19. stoletju, bi moralo biti v Avstriji mogoče tudi za nas koroške Slovence. In tisto, s čimer so uspeli Judje v ZDA, nam bi bilo lahko poseben izziv. Nikdar pa pri tem ne smemo razmišljati etnocentristično, temveč moramo vedno zahtevati le stvari, ki bi jih mi priznali tudi drugim. Razumevanje manjšine se s tem omeji na raven jezikovne in kulturne posebnosti, ki je lahko v prid celotni avstrijski naciji. Nacionalistični krogi tako na nemški kot tudi na slovenski strani pa bi morali spoznati, da je zaradi etničnega konflikta Koroška razklana že dvesto let, in da je čas, da v ospredje postavimo druge vrednote, večinoma skupne, vsekakor pa neodvisne od etnične pripadnosti.

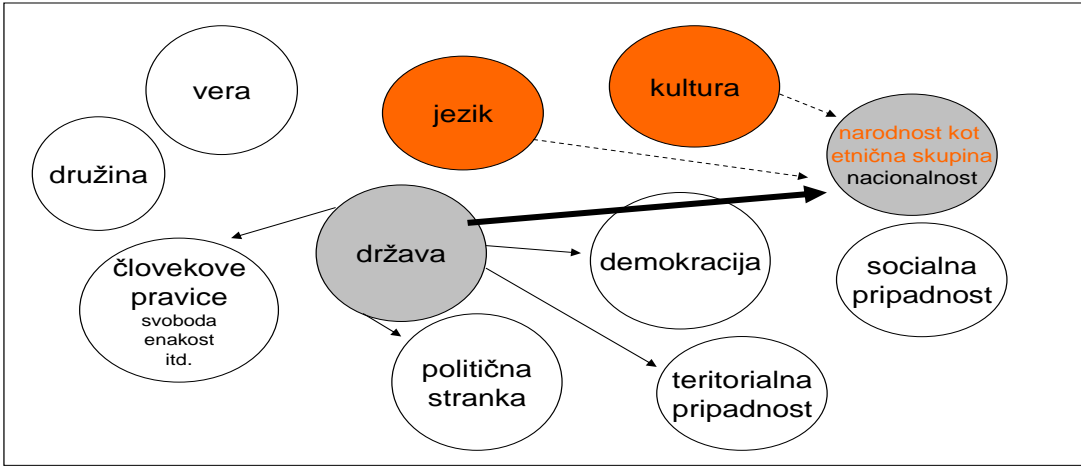
Zanimivo se mi zdi, da so tudi Judje svojo identiteto zmeraj razumevali na različne načine. Permanentno so razvijali ortodoksne, konservativne, liberalne, strogo verske ali tudi že popolnoma sekularizirane struje in jim prilagajali svojo identiteto. Organizacijske oblike so obstajale ena poleg druge. V Nemčiji je raznolikost uničil šele nacionalsocializem. Trajalo je dolgo po drugi svetovni vojni, da so se Judje spet v Nemčiji iz enotne enotnosti prebili do raznolikosti (v Brämer 2010: 15). Uničenje raznolikosti pa je privedlo do enotne ortodoksne oblike judovske skupnosti, ki poleg sebe ni trpela nobenih drugih struj. Ali vas to na koga spominja? Izgleda, da konservativnim silam pri etničnih skupinah v defenzivnih situacijah dostikrat uspe, da pridobijo nekakšen vodstveni monopol. Če pa jim to ne uspe, pa to vsaj poskušajo, bi k temu dodal s pogledom na koroške Slovence. Treba pa je tudi priznati določeno retorično spretnost, če nekdo pogreje idejo 'narodne skupnosti' (*Volksgemeinschaft!!!*) in jo prodaja kot moderno demokratično rešitev. Pomešanje demosa in etnosa pa je »trik«*»* dialektike, s katerim se prekriva ideologija krvi in zemlje in ki želi v ustavno zajamčene etnične svoboščine poseči z demosovo logiko večine. Ali ste že kdaj slišali, da ameriški Judje želijo javnopravno zastopstvo? S tem pa sem že sredi naslednjega poglavja.

5. Del civilne družbe

5.1 Razumevanje narodnosti in nacije

V bistvu je bilo o razumevanju narodnosti že vse povedano. ZSO torej ne sledi romantičnemu modelu, po katerem narod doseže vrh svojega razvoja le, če doseže svojo politično avtonomijo. Nasprotno temu ZSO etnično pripadnost razume kot posledico kulturne in jezikovne posebnosti, nacionalno pripadnost pa kot posledico državne pripadnosti.

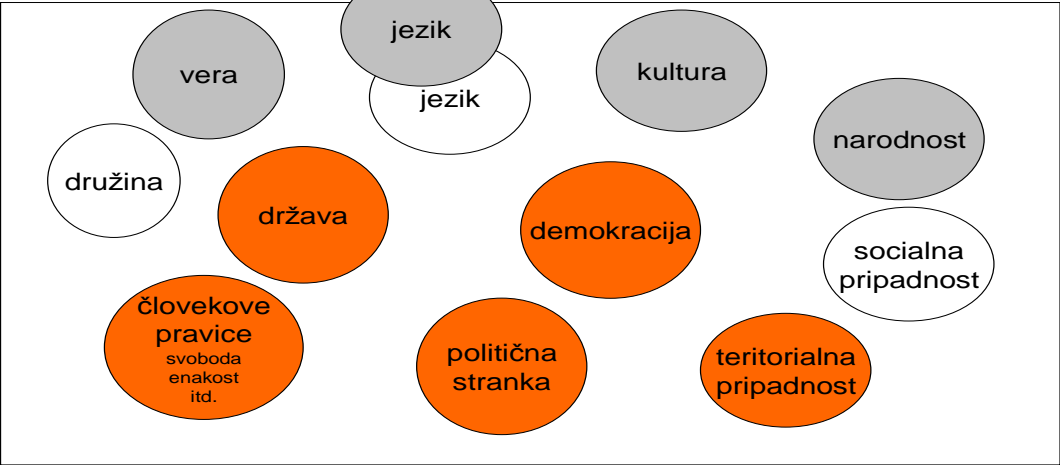
Razumevanje narodnosti v ZSO

10

Delitev vrednot v etnos in demos je med drugim leta 2005 v svojem nagovoru ob 80-letnici Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani obsežno analiziral tudi predsednik Republike Slovenije. Težko oprejemljiv pojem etnije je povezan s čustvi in je racionalno le težko dostopen. S tega vidika je dosledno, da se etnične vrednote tudi znotraj državnih struktur po možnosti nevtralnno zastavijo, in sicer tako, da se etnična raznolikost spoštuje, priznanje etnične identitete pa omogoča. Le v takšnih pogojih, to pa seveda ob upoštevanju človekovih pravic, lahko pričakujemo uresničevanje vizije interkulturnega dialoga, »kjer demos ni vladavina večine, ampak vladavina človekovih pravic in prava, etnos pa ni izključevanje drugih na podlagi drugačnosti, ampak komunikacija z drugimi na podlagi skupnih vrednot« (Türk 2006: 18).

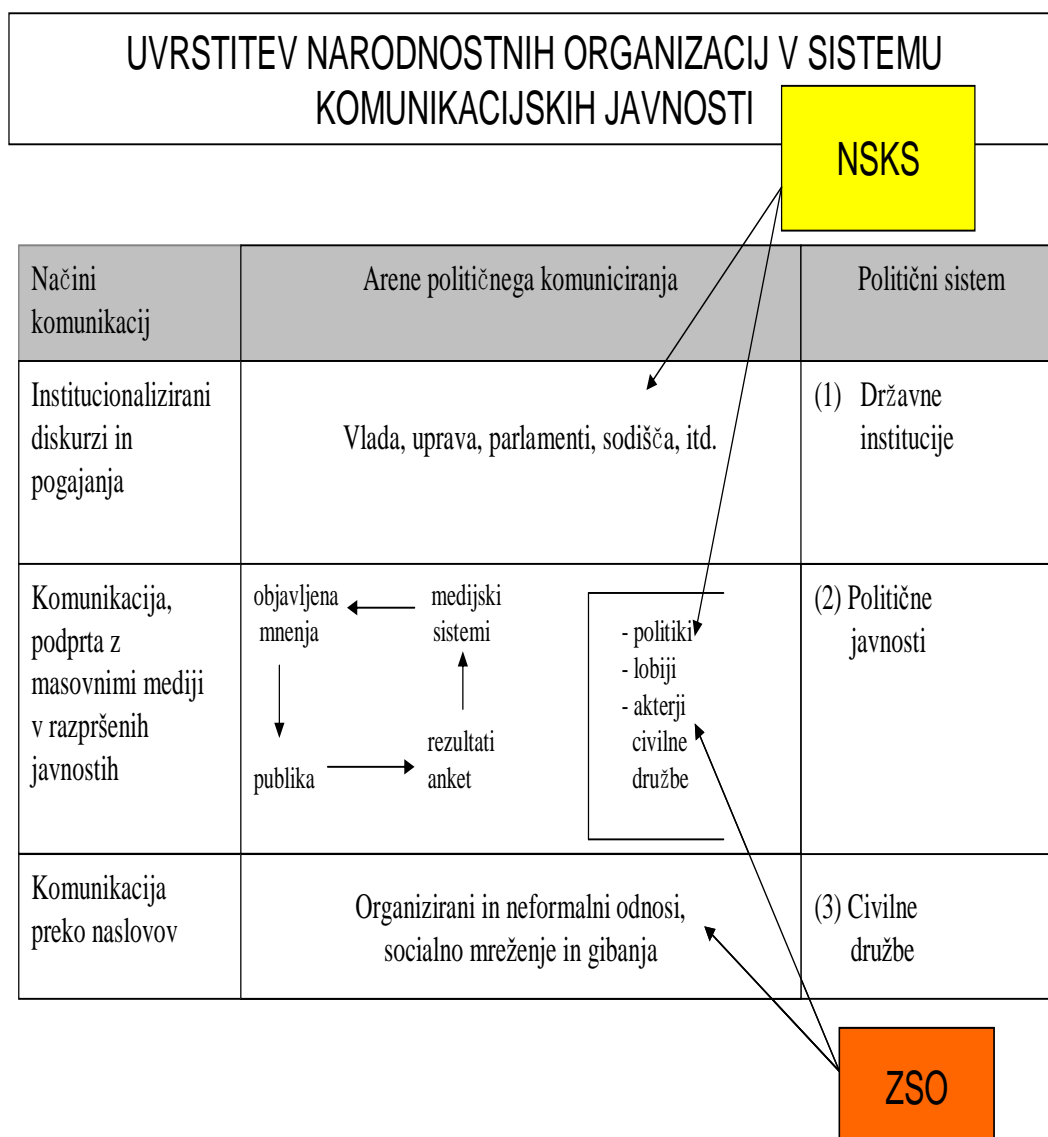
DEMOS Človekove vrednote ETNOS

11

Etnos je nekaj, kar mora država kot svoboščino sicer zaščititi, vendar je kot aktivna vedenjska norma neprimerna. Temu nasproti pa predstavlja demos nujen institucionalni okvir države, da družba lahko funkcionira. Če tudi etnos formuliramo politično in pričakujemo, da se tudi etnične skupine politično organizirajo v obliki državne sheme odločanja (parlament, vlada, itd.), pa to neizogibno vodi do poseganja v posameznikove etnične svoboščine. Poleg tega se na ta način zmanjša število njenih pripadnikov. V primeru koroških Slovencev nacionalno-politično razumljena narodnost tako zmanjšuje število njenih pripadnikov na približno 3.000–4.000.

5.2 Uvrstitev narodnih organizacij v sistem komunikacijskih javnosti

Če bi na tem mestu razložil sistem politične komunikacije Jürgena Habermasa (Greve v Habermas 2009: 149–153), bi to prekoračilo okvir pričujočega prispevka. Zgornja shema, ki sem jo povzel iz njegovega dela, pa po mojem mnenju že sama zelo nazorno prikazuje razlike med pozicioniranjem narodnostnega vprašanja pri ZSO in (vsaj pod starim vodstvom) NSKS. ZSO sledi Habermasovemu modelu, ki vprašanja vere in drugih etničnih prepričanj postavlja na raven civilne družbe in posameznika ali pa na raven političnih javnosti masovnega medijskega soglasnega diskurza. Nikakor pa ZSO ne umešča odločanja o etničnih vprašanjih v okvir državnih struktur. Izjema so seveda vprašanja, ki se z vidika univerzalne veljavnosti lahko odcepijo od etničnega ozadja, v katerem so nastali.⁸ S tega vidika je na primer vprašanje topografskih napisov splošno vprašanje deželne kulturne dediščine in je seveda upravičeno urejeno znotraj pozitivne državne zakonodaje.

ZSO je skratka združenje in s tem nevladna organizacija, ki sama ali s sorodnimi strukturami vred ne more biti odločujoča v deželi ali državi (politiki), v gospodarstvu, niti v zasebnem življenju posameznika in družine. Možnost sooblikovanja je vsekakor dana s tem, da se v različnih krogih in skupinah in na različnih vsebinskih in intelektualnih ravneh razmišlja in razpravlja o družbenih vprašanjih.

5.3 Praktične posledice razlike modela ZSO in (starega?) NSKS

Že uvodoma sem omenil, da vodi idejni konflikt tradicionalnega pristopa NSKS s tukaj predstavljenim modelom ZSO do bistvenih razlik v odgovorih na konkretna organizacijska in politična vprašanja. Povzemam jih v spodnji tabeli:

POSLEDICE RAZLIČNE UVRSTITVE IDEJNI KONFLIKT		
<ul style="list-style-type: none"> • Odločanje: • Etnično priznavanje: • Narava zastopstva: • Politična opredelitev 	<p><u>ZSO (del civilne družbe)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Konsenzualno, razen v že zakonsko urejenih zadevah • Svobodno in brez posledic • Zastopanje izključno na podlagi zasebno podeljenih mandatov • Brez normativne veljave • Se nanaša na ustrezne organizacije • Tematsko omejeno na jezikovna in kulturna vprašanja • Nadstrankarsko uveljavljanje interesov vključenih organizacij • Narod ni stranka, niti (kvazi)državni ali plemenski kolektiv • Narod je na jeziku in kulturi utemeljena skupina 	<p><u>NSKS (v državne struktura vpet kolektiv)</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Večinsko odločanje po modelu državnih parlamentov • Prvi pogoj za politično participacijo • Zastopanje po modelu državnih vlad • Normativna veljavnost • Zastopanje se nanaša na vse narodne pripadnike • Celovito in načelno neomejeno • Strankarska opredelitev na podlagi domnevnih narodnih interesov – odvisno od dane situacije (Zeleni, LIF, EL, itd.) • Narod je politična skupnost, ta pa podlaga za kolektivno oblikovanje mnenja

⁸ Prva zapoved Mojzesovih tablic »veruj v enega boga« je jasno prepoznavna kot specifično verske narave in zaradi tega ne more veljati za vse ljudi. Temu nasproti je vsebina zapovedi »ne ubijaj« lahko neodvisno od njenega verskega ozadja univerzalno veljavna za vse ljudi in je zaradi tega lahko tudi predmet državnih zakonov.

6. Univerzalistična perspektiva Koroške

O univerzalizmu sem pisal že v poglavju 4.4, kjer sem predstavil tovrstno Burgovo bitko v Izraelu. Tukaj bom zato lahko sorazmerno kratek, čeprav mislim, da je verjetno prav doseganje omenjenega cilja predlagane vizije ZSO najtežje. V deželi zabitih etničnih nacionalistov izgleda zahteva po univerzalističnem mišljenju iluzorna, pa vendar: Če tvegajo pogumni žene in možje takšno borbo v Izraelu, če ljudje niso obupali v Sarajevu, če so se umirile razmere na Irskem, moramo pri diskusiji vztrajati tudi na Koroškem. Ne le v lastnih vrstah, temveč predvsem in tudi z (upam da prihodnjim nekdanjim) nasprotnikom.

Razklanost Koroške je po mojem mnenju povezana z dejstvom, da je tako nemška kot tudi slovenska stran deželo razumela zmeraj z vidika lastnih interesov. Večkulturnost je v zadnjih dvesto letih povzročala zgolj konflikte, vodene »prosto po Heglu«, da namreč lahko preživi le en narod. Etnično nacionalna perspektiva se je polastila tudi teritorialnih perspektiv in obrnila vrednote. Na nek način se v tem odraža krvoločnost konfliktov sosednjih balkanskih plemen. Izgubila sta se tako dostojnost kot zaupanje: Koroška kot »severna caka Balkana«, zibelka etničnega nacionalizma? Ne, do tega zaključka pridemo le, če stvari rišemo črno-belo. Narejeni so bili marsikateri iskreni poskusi, marsikaj se je uspešno tudi končalo. Bitka za univerzalistična prepričanja, da se svoboda enega konča tam, kjer se začne svoboda drugega, je večni in nikoli končan proces. Potrebovali pa bomo na tej poti nekaj, kar nam večini še zmeraj manjka: priznanje nesoglasja ob varovanju medsebojnega spoštovanja in zaupanja. Ob takšnemu pristopu si bo ob varovanju obraza mogoče priznati tudi napake. Na napačni poti pa je tisti, ki od drugega pričakuje, da bo pokleknil in se pred njim skesal.

Najlepši dokaz, da multietnična družba zmore funkcionirati, so Švicarji. Italijani, Nemci in Francozi v eni državi, kaj bi bilo lahko bolj zapleteno? Razlika med balkanskimi plemeni in Švicarji ni v tem, da v Švici ni konfliktov. Bistvena razlika je način reševanja konfliktov: če so se v nekdanji Jugoslaviji začeli najprej zmerjati, potem pljuvati in na koncu pobijati, se v Švici ob konfliktu pogovorijo, ugotovijo, kje se razhajajo in kje so enotni. Potem iščejo kompromise in na koncu zmeraj eden nekaj da in za to tudi nekaj dobi. V tem kontekstu je projekt »Koroško na novo misliti« pravilno zastavljen. Perspektive je treba konkretno obrniti v prid skupnim teritorialnim interesom, naravno jezikovno in kulturno povzročene konflikte pa obravnavati z večjim spoštovanjem in predvsem imeti v mislih tudi obojestransko korist.

Že vidim, da bodo nekateri najbrž rekli, kako naivno razmišljam. Spet drugi pa: saj mi se že ves čas trudimo (na primer s prireditvijo »Dober večer sosed!«), le odmeva ni. Pa ni res, vzdušje se je popravilo: ljudem mogoče v določenih situacijah še vedno primanjkuje rahločutnosti, a globalno je *image* Slovencev in slovenščine postal že skoraj nekoliko *cool*. Čeprav bo zmeraj tako, da bodo nekateri ob tem želeli izmenjati le nekaj političnega drobiža, nam ne preostane nič drugega, kot da se trudimo naprej in vedno znova. Bodimo pa kritični tudi do samih sebe, ne mislimo, da je napaka le pri drugih. Pogosto slišim, da naši politiki v odnosu do uradne Koroške govorijo o prednostih dvojezičnosti. Če pa nekdo iz lastnih vrst zagovarja pozicijo, da je jezik pomembnejši od etnične pripadnosti, pa se je popolnoma odtujil od naroda – evo ga na, »narodnega izdajalca«. Takšno reakcijo je bilo slišati, ko je član reformne skupine pri Uradu zveznega kanclerja začel razmišljati o tem, da naj v zakonu ne bi več uporabljali izraza *Volksgruppe*, temveč *Sprachgruppe*. Zadevo je utemeljil s tem, da se na Južnem Tirolskem tega že dosledno držijo in da se znanost temu pretežno pridružuje (primerjaj na primer Vavti: »*Wir haben alles in uns*«). »Enotna Lista ne bo dovolila, da bomo le še jezikovna skupina in ne več narodna skupnost!« se je približno odzval predsednik deželne EL. Pri tem pa niti ni omenil, da se praviloma *Gruppe* prevede kot 'skupina' in ne kot 'skupnost' (*Gemeinschaft*). Hecna politična retorika nas ne bo približala, ampak dobro, tudi koroški Slovenci smo seveda samo Korošci ...

»Teorija je tista, ki določa, kaj opazujemo!« je znan Einsteinov citat. Koroško bomo lahko spremenili le, če imamo pred očmi obojestransko korist, če od drugega pričakujemo le stvari, ki smo jih pripravljene dati sami in če etnični nacionalizem odklanjamo tudi v lastnih vrstah. Če pa nas zanima le lasten etnični interes, če je nam je pomembno le to, kar koristi nam, pa gledamo svet skozi tradicionalna koroška očala, kjer bo na dolgi rok zmagal močnejši. Tradicionalna koroška očala predstavlja plemenska perspektiva Balkana, kjer ni v ospredju dežela, temveč etnična pripadnost.

V spodnji tabeli prikazujem par primerov, ki se izkažejo za popolnoma drugačne, ko obrnemo kriterij opazovanja. Zanimivo se mi zdi, da smo največkrat tudi koroški Slovenci tipični Korošci: klasika rajnega deželnega glavarja je bila tožba, da so bili vsi proti Koroški: Dunaj, Bruselj in celo New York. Le nekoliko drugačno, v bistvu pa isto jamranje pri koroških Slovencih: »Korošci so sami nacisti in vsi so proti nam!« Priznajmo si, da se znamo včasih bolj, včasih pa nekoliko manj uveljaviti, bodimo odrasli ljudje in uvidimo, da včasih tudi česa ne dobimo, pa čeprav nam bi mogoče z moralnega vidika pripadalo; kot rečeno, tega ne pišem kot koroški Slovenec, temveč kot Korošec. Tudi koroški prastrah ima dva obraza: ne bi rad podrobno komentiral vseh misli, zato jih bom raje prikazal v naslednji tabeli:

<i>Plemenska perspektiva</i>	<i>Univerzalistična perspektiva</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Vsi so proti nam! <ul style="list-style-type: none"> • Wien und EU verstehen uns nicht! • Koroška nas ne razume! • Nemško ali slovensko? <ul style="list-style-type: none"> • Kärnten wird einsprachig • Samo vprašanje časa je, kdaj bo konsenzna skupina začela ponemčevati celo Slovenijo! • Prenarodovanje (Umvolkung) <ul style="list-style-type: none"> • Kärntner sprich deutsch! • Koroška je bila najprej slovenska! • Novo pisanje zgodovine – 10. oktober 1920 <ul style="list-style-type: none"> • Postavljanje dvojezičnih krajevnih napisov • To je bila zmaga v nemški noči – Priprava anšlusa in Hitlerja in zdaj še poveličujejo te naciste! • Koroški prastrah <ul style="list-style-type: none"> • Koroška bo slovenski teritorij • Ob naslednji priložnosti nas bodo spet izselili • Izolacija <ul style="list-style-type: none"> • Freistaat Kärnten – FPK – odgovor na diskriminacijo z Dunaja • Etnozbornica – odgovor na strah pred diskriminacijo in germanizacijo 	<ul style="list-style-type: none"> • Samoodgovorni državljani in občani! <p>Niti nismo boljši niti slabši od drugih. Včasih nam naše interese uspe uveljaviti nekoliko boljše, včasih nekoliko slabše.</p> • Nacija, regija, Evropa • Koroška je raznolika! • Skupno spominjanje zgodovinskih preobrazb • Iz zgodovine smo se učili <ul style="list-style-type: none"> • Your pain is my pain and my gain is your gain! • Vsi smo Korošci! • Svetovljanska odprtost <ul style="list-style-type: none"> • Avstrija, (Jugovzhodna) Evropa • »Permanent change« kot priložnost

7. Organizacijska struktura ZSO, vpeta v slovensko-koroško civilno družbo raznolikih skupnosti

ZSO združuje številne organizacije (trenutno Slovensko prosvetno zvezo, Zvezo slovenskih žena, Zvezo slovenskih izseljencev, Slovensko šolsko društvo, Zvezo koroških partizanov in Slovensko planinsko društvo) ter fizične osebe, ki svojo povezanost s cilji ZSO izražajo s formalnim članstvom neposredno v sami ZSO. ZSO se tradicionalno pojmuje kot politična organizacija, ki mnenja usklajuje med svojimi člani, diskutira v svojih organih ter v medijih izraža javna stališča in diskutira s politično javnostjo. Njene politične teme načelno niso omejene, vendar je usmerjena predvsem na tiste jezikovne, etnične in kulturne teme, ki se nanašajo na prisotnost slovenščine in slovenske kulture v različnih javnostih. Poleg tega za svoje člane in simpatizerje opravlja določene naloge, kot na primer lobiranje za zakonite rešitve, pridobivanje državnih podpor, sodelovanje pri raznih javnih projektih, dajanje političnih pobud, povezovanje s političnimi strankami, in podobno. Najpomembnejše delo se torej nanaša na interesno zastopstvo njenih članov in simpatizerjev.

ZSO se nima za zastopnico vseh Slovencev, ker je prepričana, da takega mandata niti nima niti ga ne bi mogla imeti. Zato si tudi ne lasti zastopstva vseh članov včlanjenih organizacij, niti ne članov članskih organizacij. Aktivira se le na podlagi konkretnih mandatov v smislu pomoči in svetovanj ter na podlagi pobud njenih posameznih organov. Kot sem že izčrpno pojasnil, ZSO ne sledi predstavi o narodu kot naravnem političnem telesu, in tovrstne modele, predvsem na javnopravni ravni, odklanja.

Ko se je tajnik SPZ pred nedavnim kot odbornik ZSO skupaj s predsednikom, tajnikom in podpredsednico ZSO udeležil skupne tiskovne konference, je pri nekaterih zastopnikih kulturnih društev izzval ostro kritiko. Srž kritike je bila, da kulturni delavci nočejo, da jih kolektivno zastopa ZSO in da prisotnost tajnika SPZ sugerira prav to. Tajnik SPZ je svojim kritikom odgovoril na svoj način. Z vidika ZSO bi k temu dodal, da si nikakor ne lastimo kolektivnega zastopstva vseh posrednih in neposrednih članov. Najbrž je marsikateri zgoraj omenjeni kritik razmišljal po logiki narodnih predstavnikov NSKS, kajti prav kolektivno zastopstvo izrecno ni naša filozofija. Kritika je šla v prazno zato, ker se želimo prav v tem razlikovati od NSKS. Izražena mnenja upravnega odbora ZSO so formalno uradno mnenje ZSO, sprejeto v skladu s statuti, nič več in tudi nič manj. Takšno mnenje se, prvič, lahko spremeni, drugič pa so mnenja njegovih članov in (seveda tudi posrednih članov) nekaj od tega ločenega. Moralna teža formalnega in uradnega mnenja ZSO pa je takšna, kot to zrcali njena pozicija v družbi, v kateri živimo. Čeprav si kolektivnega narodnega zastopstva ne želimo, pa si seveda pridržujemo pravico do oblikovanja in izražanja svojega prepričanja, tako kot znamo in vemo. To pa seveda prav tako velja za naše člane kot tudi člane naših organov.

Na podlagi vsega napisanega se ZSO ne pojmuje kot politična organizacija, ki odloča o političnih vprašanjih v smislu narodnega zastopstva. To seveda ne izključuje niti lastnega političnega udeleženja niti tistega njenih članov in članskih organizacij. ZSO se torej ukvarja s temami, s katerimi se članske organizacije ukvarjajo le delno ali pa sploh ne, deloma pa podpira dejavnosti svojih članov s tem, da razvija aktivnosti, ki jih članske organizacije ali ne zmorejo ali nočejo razvijati. Pridobivanje sredstev in subvencij bi precej hromilo delovanje včlanjenih organizacij, saj bi se borba za finančne vire prenesla na vsebinsko raven. S svojim delom s tem ZSO bitko za finančna sredstva do določene mere nevtralizira.

Formalna organizacijska struktura ZSO je štiristopenjska in obsega predsednika, izvršni, upravni in nadzorni odbor. Najvišji organ pa je, kot pri vseh društvih, občni zbor, ki ga sestavljajo člani in delegati včlanjenih organizacij. ZSO stike z nemško govorečo civilno družbo vzdržuje preko interkulturnega sosveta in zastopnikov političnih strank. Tudi pri sestavi formalnih organov po možnosti upošteva tovrstne personalne povezave. Delovni jezik

organizacije je slovenščina, s tem da se v interkulturnem sosvetu in na občnem zboru zagotovi prevajanje, izjemoma se v interkulturnem sosvetu govori tudi pretežno nemško.

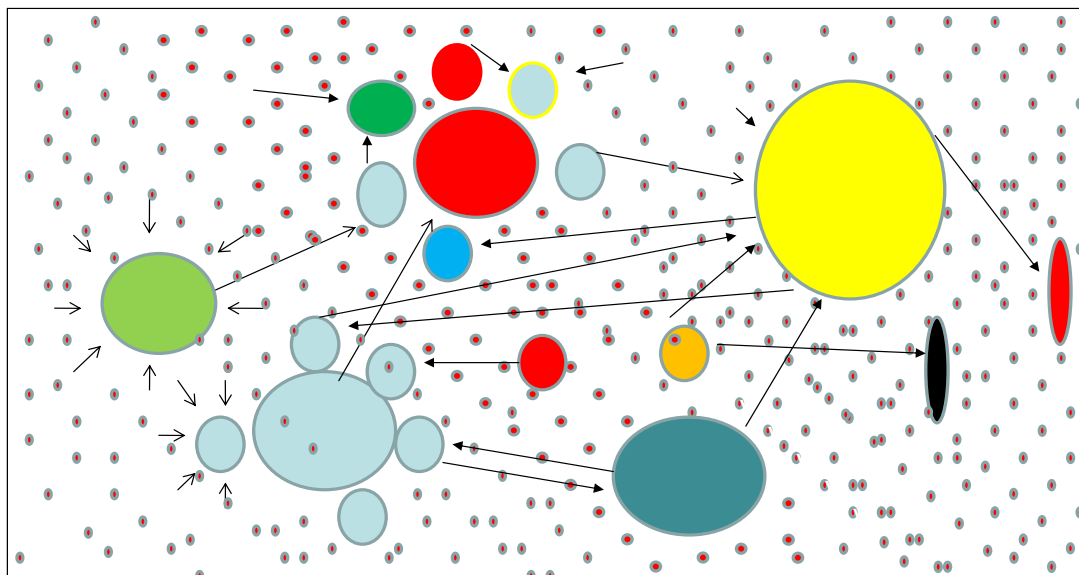
Spodnja shema je predstavljena v obliki kroga, ker je ZSO dejansko interesna skupnost, ki s svojimi organi po potrebi odloča večinsko in temu primerno v posebnih situacijah kot merodajno uveljavlja večinsko mnenje. V nasprotju s celovitim narodnim predstavnštvom v obliki etnične zbornice pa lahko vsak član izbira, ali ostane v ZSO ali iz nje izstopi. Če ni več član in od ZSO tudi sicer ničesar ne pričakuje, ga ZSO seveda tudi ne more zastopati. Kljub temu pa še naprej ostane koroški Slovenec.

15

ZSO pri umeščanju v socialno in politično okolje sebe dojema kot eno med pomembnimi interesnozastopniškimi organizacijami koroških Slovencev, vendar pri tem ne prezre, da stoji za specifično vsebino in identiteto, ki jo drugi želijo nadgraditi z dodatnimi ali nadomestiti z drugačnimi elementi. S tem ozadjem ZSO izhaja iz tega, da je del raznolikih skupnosti koroških Slovencev, ki so vsaka zase pomemben steber koroško-slovenske družbene strukture. ZSO seveda usklajuje svojo politiko in aktivnosti z drugimi interesnimi predstavniki koroških Slovencev. Torej ne zastopa imaginarne enotne narodne skupnosti kot homogene celote, temveč razume koroške Slovence kot etnično skupino z raznolikimi skupnostmi, ki med sabo komunicirajo preko formalnih povezav in članstev po eni strani ter preko medijev in drugih neformalnih platform po drugi strani. Seveda pa se večina družbenega življenja, tako kot povsod drugje, tudi pri nas odvija v popolnoma preprostih zasebnih navezah, poznanstvih in prijateljstvih. Shematično torej življenja koroških Slovencev ne moremo izraziti z enim enotnim krogom, harmonično prikazanim z robom in jedrom. Podoba, ki se resnici bistveno bolj približa, je torej množica raznolikih krogov, ki predstavljajo raznolika društva in skupnosti, predvsem pa so nujne tudi pike, ki simbolizirajo posameznika z vedno zelo posebno predstavo o tem, kaj je njegova verzija osebnih identitet bodisi v etničnem bodisi v drugem smislu.

Struktura koroško-slovenske civilne družbe raznolikih skupnosti

ZSO je etnično razumljena narodna organizacija, ki zastopa in usklajuje interese svojih članov in simpatizerjev. Je nadstrankarska politična organizacija, ki spodbuja svoje pripadnike, da za javne mandate znotraj državnih struktur kandidirajo v okviru avstrijske strankarske ponudbe. Zaveda se, da lahko učinkovito uveljavlja interese narodnih skupnosti in njenih pripadnikov le ob ustreznem dobrem odnosu do strank. Pri tem seveda tudi ne prezira dobrega in konstruktivnega dela neodvisnih list in takoimenovanega samostojnega političnega gibanja.

Naj ob koncu odgovorim še na v retoričnem dvoboju pogosto izražene dvome, ali smo sploh še levo usmerjena organizacija. Najprej se moramo tudi tukaj vprašati, kaj razumemo pod levo usmerjeno organizacijo? Če s tem razumemo to, da častimo Marxa ali pa da smo vsi komunisti ali pa vsaj socialisti, potem nismo levičarska organizacija. Čeprav v naših vrstah spoštujemo tudi takšna prepričanja, pa tovrstna prepričanja niso bistvo naše organizacije. Klasične levo-desne sheme je danes težko prikazati. Tudi zeleno gibanje ima vrsto levih elementov, pa vendar se stranka ne želi uvrstiti med leva gibanja. Pravzaprav se ugibanja o levo-desnih usmeritvah začenjajo že pri liberalcih, kjer se družbeno precej odprti pogledi mešajo z ekonomsko absolutno konservativnimi pristopi, da o etničnem nacionalizmu FPÖ/FPK sploh ne govorim. Če izhajam iz diskusije, ki sem jo pred kratkim spremljal po televiziji, bi rekel, da so levi vsi tisti, ki poskušajo z najboljšo vero spremeniti svet na boljše, se upirajo *main-streamu*, preizkušajo nove poti, tvegajo in prevzemajo odgovornost za spremembe na boljše; torej ljudje, ki se sprašujejo, ali smo še na pravi poti, in ki ničesar ne jemljejo za trdno. Če je kakšno mnenje danes levo, je jutri lahko že desno. Poglejmo le ortodoksne komuniste zadnjih stabilnih vlad v Sovjetski zvezi. Če zveni danes levičarsko, ker nočeš biti etnični nacionalist in se zadovoljiš z etnično razumljeno narodnostjo, potem se s tem pogledom mogoče že jutri soočaš z očitkom desničarstva. Poglejte si naslednjo stopničko v shemi 4.1, pogledjte v naše šole, pa boste videli, da bomo mogoče veseli, če se bodo vnuki naših otrok jezik vsaj še učili.

Mislím, da družba dejansko potrebuje obe vrsti moči, eno, ki ohranja, in drugo, ki razvija. Če ujameš obe moči v isto organizacijo, obstaja zelo velika verjetnost, da bo konservativna moč

ubila tisto, ki eksperimentira z novimi pristopi. Zakaj? Preprosto zato, ker deluje na varnih tleh, znotraj sistema, v katerem pozna vsak korak. Novi kreativni pristopi pa so zmeraj tvegani, ker se je treba spustiti na neznana spolzka tla, kjer se lažje zgreši. Brez novih poskusov pa ni razvoja in družba okameni, kar pa tudi ne more biti prava perspektiva.

Kadar se nek pripadnik levih struktur začne pogovarjati z zelo desničarsko organizacijo, kot je KHD, v svojih vrstah veliko tvega. Očitki kot »narodni izdajalec« to zelo plastično pokažejo. Če je bil očitek »narodni izdajalec« pred leti običajen očitek levice desnici, je ta danes očitno tudi že tako star, da ga uporabljajo zelo desno usmerjeni akterji. Vzemimo boj za dvojezične krajevne napise: izpostavljenost in politično tveganje, ki ju je prevzel glavni protagonist, sta bila dejansko ogromna, sicer ne v lastnih vrstah, temveč v vrstah etničnih nacionalistov z nemške strani. Predznaki so torej ravno nasprotni: če je nekdo levičar z vidika nemških nacionalistov, je drugi levičar v lastnih vrstah; razumevanje desničarstva pa je prav nasprotno. Ali zdaj razumete? Če ne, potem vzemite kot pokazatelja to, da smo zmeraj vsaj še malo levičarska organizacija, ker vse je popolnoma jasno le v desničarskih strukturah, v katerih običajno poskrbijo za totalen red.

8. Vizija in poslanstvo

Preden svoje teze še enkrat povzamem v obliki tabele, moram ugotoviti, da je opravljeno delo zelo načelne narave. Pri tem pa vztrajam, da ima zorni kot perspektive, ki si ga določimo, zmeraj tudi praktične posledice. To pa seveda spet ne pomeni, da bi moja razmišljanja lahko odgovorila na vse tiste operativne probleme, ki polnijo vsakdanje konkretno delo naših funkcionarjev in akterjev. Upam pa, da je vsaj za nekatere lahko nekakšna usmeritev ali rdeča nit, ki ob sporu lahko pokaže, kje smo enotni in kje nismo. Ne bom ponavljal, da je takšno priznavanje različnih stališč začetek konstruktivnega razreševanja konfliktov tudi med nami. Rad pa bi na koncu tudi priznal, da sem ob spremembi vodstva NSKS marsikaj na novo napisal. Tudi če je članek posvečen vrednotam ZSO, sem moral marsikaj napisati tudi o tem, v čem se razlikujemo. Teh razlik je po mojem mnenju zdaj bistveno manj, čeprav s tem nočem nakazovati, da bomo ustanovili skupno organizacijo. Hočem pa povedati, da nimam več vtisa, da mi nekdo želi povedati, da je moj način razmišljanja nespoštljiv in ga je treba v smislu poenotenja spremeniti. Osnovno spoštovanje je bilo po mojem mnenju v prvih stališčih že izraženo, zdaj pa bomo morali seveda odnose še utrditi in ponovno graditi tudi medsebojno zaupanje.

Še enkrat želim poudariti, da je raznolikost ključ do boljšega razumevanja. Raznolikost lahko pomeni tudi dopolnjevanje, ko se eden usmeri v eno, drugi pa v drugo zadevo. Pogosto sem imel vtis, da je to na primer kulturnim organizacijam v preteklosti kar dobro uspevalo.

Če se bomo želeli pogovarjati celo o tem, da se tudi formalno organizacijsko spet približamo, se bomo morali omejiti na skupni imenovalec, ki upošteva oba pristopa. Jezik in kultura sta vsekakor v ospredju dela ZSO, kar je potrdil tudi občni zbor. Ne predstavljam si niti tega, da bi pod vprašaj postavili nadstrankarski princip, prav tako se mi zdi malo verjetno, da bi naenkrat zagovarjali etnično javnopravno zastopstvo. Vsega drugega pa vsekakor ne bi izključil, pod pogojem seveda, da si vzamemo čas za odprte pogovore.

Začel sem s šalo in bi z njo rad tudi končal. Če želimo popraviti odnose med zastopniškimi organizacijami koroških Slovencev, moramo dati drugemu prostor za dihanje, ne smemo mu dajati občutka, da se ga hočemo polastiti z vsem, kar ima. To je ena bistvenih napak v vseh projektih, ki govorijo o uveljavljanju sinergij. Radi govorimo o win-win situacijah, mislimo pa »I win twice and you nothing!«⁹ No, zdaj pa šala: Kokoš reče prašičku: »Ej, jaz imam dobro poslovno idejo, kjer bi se lahko dopolnjevala!« Kokoš s tem zbudi prašičkovo pozornost, tako da ta želi o ideji izvedeti več. Kokoš navdušeno nadaljuje in reče: »Dajva,

⁹ »Jaz zmagam dvakrat, ti pa nikoli.

odpriva restavracijo in v njej za zajtrk ponujajva ham & eggs«. Prašiček malo pomisli, začne stresati z glavo in reče: »Uf, to pa zame ni dober business, ker ti sicer daš tvoj prispevek, jaz pa se totalno žrtvujem!« Takšne situacije si pač med organizacijami ne bi več želeli. Pa še na eno drugo moralo bi opozoril s šalo: če misliš o drugem, da je prašiček, vedi, da je to inteligentna žival, vsekakor bolj kot kokoš!

VIZIJA

»NACIJA, REGIJA, EVROPA!«

POSLANSTVO ZSO

- ZSO združuje včlanjene osebe in organizacije ter zastopa njihove interese.
- Zastopanje interesov ZSO omejuje na podeljeni mandat ter jezikovna in kulturna vprašanja.
- ZSO ne zastopa vseh koroških Slovencev, ker je prepričana, da tovrstno etnično zasnovano celovito zastopstvo v moderni državi ni upravičeno, ker nujno vodi v etnizacijo politike in etnocentrizem.
- ZSO etnična prepričanja prišteva k človekovim svoboščinam, ki jih mora država v smislu LČP/MRK spoštovati na osebni ravni vsakega posameznika. Država naj bo načelno etnično nevtralna.
- ZSO je nadstrankarska organizacija.
- ZSO se v politično življenje vključuje preko strankarskih predstavnikov, ker se zaveda, da za uveljavljanje interesov, ki jih zastopa, potrebuje korektne odnose s političnimi strankami.
- ZSO se povezuje z neslovensko govorečimi organizacijami preko interkulturnega sosveta, ki kot edini organ ZSO ne uporablja slovenščine kot pogovornega in komunikacijskega jezika.
- ZSO poskuša prepričati svoje sogovornike na konsenzualni ravni. Prizadeva si za takšno zakonsko ureditev pomembnih področij, ki bi bila v prid jezikovni in kulturni raznolikosti.
- ZSO je del avstrijske civilne družbe in predstavlja vrata v slovenski jezikovni in kulturni prostor.
- Za ZSO je jezikovna in kulturna raznolikost družbe priložnost za oblikovanje nove kvalitete sožitja v širši regiji in Evropi!

Viri in literatura

AMARTYA SEN: *Die Identitätsfalle – warum es keinen Krieg der Kulturen gibt*, 2. naklada. München: Verlag C.H. Beck, 2007.

BURG, Avraham: *Hitler besiegen*. Frankfurt am Main: Campus, 2009.

BRÄMER, Andreas: *Judentum - Die 101 wichtigsten Fragen*. München: Verlag C.H. Beck OHG, 2010.

GRAY John: *Politik der Apokalypse – Wie Religion die Welt in die Krise stürzt*. Stuttgart :J.G. Cotta'sche Buchhandlung Nachfolger GmbH, 2007.

GREVE, Hans in Jürgen Habermas: *Eine Einführung*. Konstanz: UVK Verlagsgesellschaft, 2009, 149–153.

HECKMANN, Friedrich: *Ethnische Minderheiten, Volk und Nation*, Ferdinand Enke Verlag, Stuttgart, 1992.

JESIĆ, Boris: *Med narodom in politiko-Politična participacija koroških Slovencev*. Celovec: Drava, 2007.

LIEBHART, Karin: *Divergierende Erinnerungskulturen und gedächtnispolitische Konflikte als Faktoren im europäischen Integrationsprozess*. V: Utta Isop, Viktorija Ratković in Werner Wintersteiner (ur.), *Spielregeln der Gewalt*. Bielefeld: Transcript Verlag, 2009, 119–141.

OGRIS MARTIČ, Filip: *Odkritje nebolečnosti: Moj koroško-slovenski svet, ZSO in jaz*. V: Koroški koledar 2009. Celovec: Slovenska prosvetna zveza in Založba Drava, 2009, 226–250.

TOIVANEN, Reetta: *Das Paradox der Minderheitenrechte in Europa*. *SWS-Rundschau* 45(2), 2008: 185–207.

POPPER, Karl: *Die offene Gesellschaft und ihre Feinde II.*, 8. naklada. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, 60–94.

PERCHINIG, Bernhard: »Vielfalt als regionalpolitisches Potenzial«, Statement zur Sitzung der Arbeitsgruppe »Regional und Wirtschaftspolitik«, objavljeno v rubriki »v pogovoru« na spletni strani ZSO – slo.at.

PERCHINIG, Bernhard: *»Wir sind Kärntner und damit hat sich's« - Deutschnationalismus und politische Kultur in Kärnten*. Klagenfurt/Celovec: Drava, 1989.

SCHEIBE, Erhard: *Die Philosophie der Physiker*. München: Beck'sche Reihe, 2007.

STÖRIG, Hans Joachim: *Kleine Weltgeschichte der Philosophie*, 5. naklada. Frankfurt am Main: Fischer, 2006: 730–757.

TRAVERSO Enzo: *Im Bann der Gewalt – Der europäische Bürgerkrieg 1914-1945*. München: Siedler Verlag, 2007.

TÜRK, Danilo: *Etnos in demos, Inštitut za narodnostna vprašanja, Razprave in gradivo*, št. 50-51, 2006, str. 10-19.

VAVTI Štefka: *»Wir haben alles in uns ...« Identifikation in der Sprachenvielfalt*. Frankfurt an der Main: Peter Lang GmbH, 2009.

ŽIŽEK Slavoj: *čitanka, začetki od začetka*, Ljubljana: Cankarjeva založba – Založništvo d.o.o., 2010.